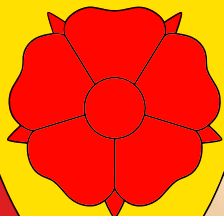

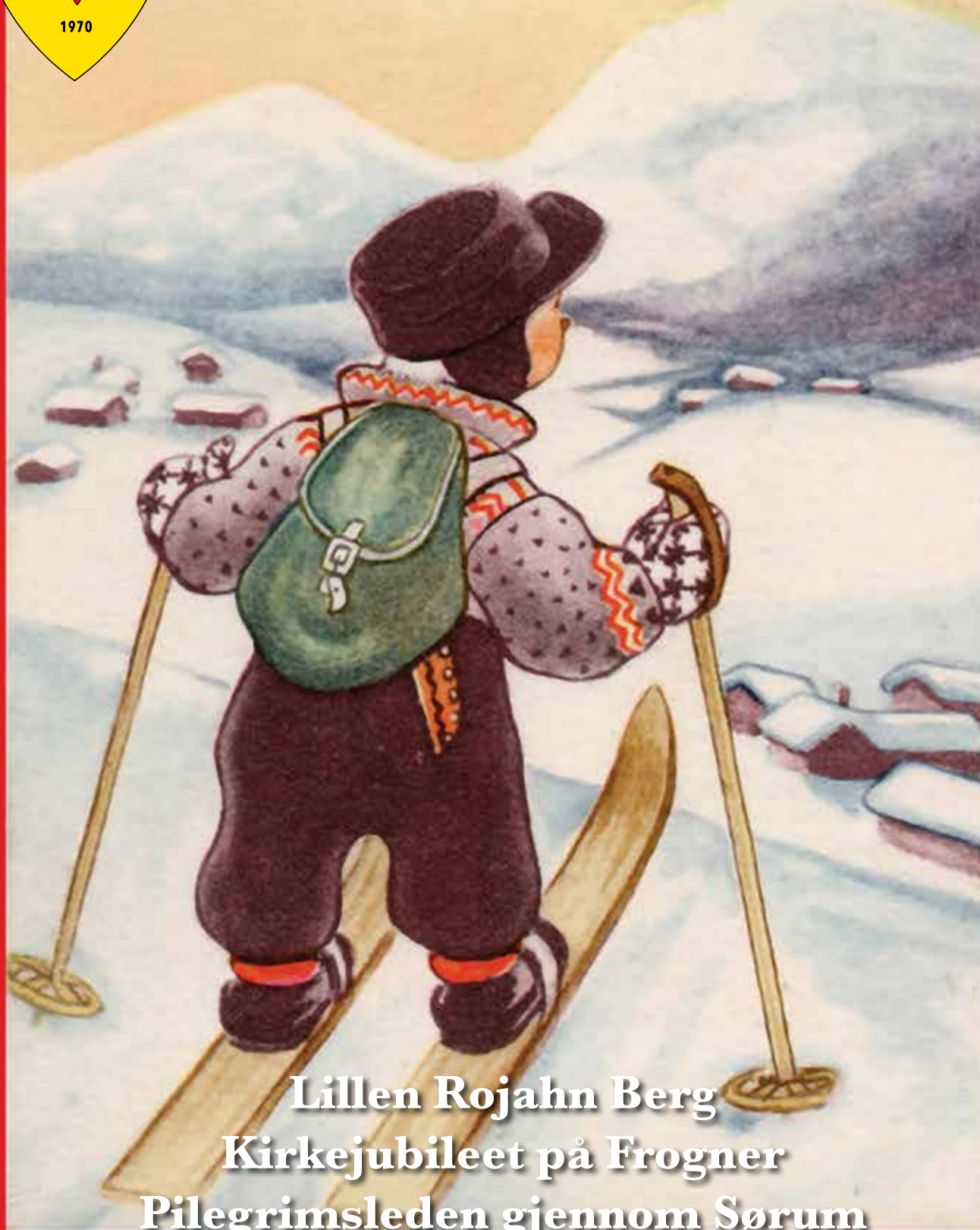
BLAKER OG SØRUM HISTORIELAG

1970

SØRUM-SPEILET

NUMMER 4-2025 - 31. ÅRGANG

Lillen Rojahn Berg
Kirkejubileet på Frogner
Pilegrimsleden gjennom Sørum
Historien om Fløterbåten Askeladden
Skansen og skolens historie
Festkveld på Festiviteten

Lederen har ordet!

Når dette skrives, har senhøsten innhentet oss med kortere dager og lengre netter. De lokale bøndene kan se tilbake på en sesong som har gitt svært gode avlinger. Historielaget har hatt en travel ettersommer og høst.

Arkivering

Arkivgruppen må berømmes for sin meget aktive innsats utover høsten. For å holde framdriften oppe i prosjektet, har styret virkelig måttet «ligge i selen» for å unngå forsinkelser. Styrets oppgave har vært å rydde lokalene og klargjøre for ned-vasking av lokalene. Det har vært avholdt 3 dugnader for å klargjøre lokalene til vasking, den siste dugnaden ble avholdt 6. november.

StyreWeb

Første kursdagen var 16. september. De neste kursene var 13. og 25. november på Nordli. Arkivgruppa var også invitert til kurset. Lillian Mobæk var kursleder.

Pilegrimsleden

BSH mottok før sommerferien et kjærkomment bidrag fra Romerike Sparebank (kr 93.941.-) til Pilegrimsleden gjennom bygda. Under styremøtet den 10. september deltok Gunnar Ulvestad og Asbjørn Langeland og redegjorde for omfang og prioritering av midlene til dette prosjektet.

Arrangementer siden sist

31. august:

Deltagelsen i fløterbåten «Askeladden» sin 100-årsfeiring ved Fløterbrakkka.

BSH gav Bingen Lenseminneforening en flott skipsklokke i messing – med inskripsjon.

Gaven til «Askeladden» ble satt stor pris på.

12. september:

Denne dagen var avsatt til en rusletur med utgangspunkt fra KIWI i Lørenfallet.

Arrangementet ble nok publisert litt for sent – og oppslutningen ble derfor liten.

18. september:

Lederen deltok i en tur med «Askeladden». Turen gikk T/R Fløterbrakkka og Båthavna på Sørumsand. På klubbhuset fikk vi se Bingen Lenseminneforenings flotte film om fløterkarets tilblivelse. Litt av et prosjekt!

23. oktober:

Teten på Sørumsand fyller 90 år i år – og BSH tok initiativet til en storslått feiring.

Det ble et meget vellykket arrangement – i samarbeid med styret i Teten og Sørum Jazzklubb.

Lillian og Odd Mobæk viste bilder av «gamle» Sørumsand – og imponerende «revy-snutter» fra 1953-1961.

Trubaduren Frode Jakobsens musikalske innslag ble også populært.

Festen ble avsluttet med trampeklapp fra publikum – nesten som under en rocke-konsert.

Arrangementet ble utsolgt på forhånd.

20. november: «Hoppbakker i Blaker»

Det neste store arrangementet for BSH var «Hoppbakker i Blaker» torsdag 20. november på Blaker Skanse. I forkant hadde Odd Mobæk og lederen vært ute i terrenget og foretatt befaringsav de steder hvor de mest kjente bakkene lå. Odd Mobæk foretok en rekke droneopptak – som viser dagens triste situasjon for disse bakkene.

Dette ble også et populært arrangement, med stappfull sal. Les mer på side 22.

Vandringsspill

Lillian Mobæk har nå ferdigstilt det første av tre digitale vandringsspill for Sørumsand.

Odd Mobæk og Morten Svendsen har også bidratt.

Vandringsspillet har vært et stort arbeid, og er tenkt brukt i ungdomsskolen, der elevene vandrer rundt med mobilen, og får oppgaver underveis på turen.

19. november ble spillet vist for mange interesserte lærere på Bingsfoss ungdomsskole, og blir tatt i bruk til våren.

Boka «Dikt og malerier» av Lillen Rojahn Berg

Randi Fjørstad kom i sommer med et forslag til styret om å hedre Lillen Berg ved å utgi en bok med hennes dikt – og illustrert med Lillens egne malerier. Styret bifalt dette tiltaket – og ved månedsskiftet oktober/november var boka klar etter en formidabel innsats av Randi utover høsten.

Lillen har vært medlem av historielaget helt siden 1. januar 1971- og fylte 95 år 16. september.

Boka om Lillen kan bli en fin julegave å gi bort til andre – eller til seg selv.

Kalenderen for 2026

Kalenderen vil være klar i forkant av BSHs julelunsj for frivillige 13. desember.

Temaet i kalenderen er i år knyttet til folk og liv nær til vassdrag i vårt område.

Ny betalingsordning for medlemskontingenten

F.o.m. 2026 vil BSH legge om sine rutiner for betaling av medlemskontingenten.

Vi har i årevis benyttet giroer for innbetaling - innlagt i Sørum-Speilet.

Erfaringer har vist at mange av disse betalingsgiroene går «under radaren» for mange av våre medlemmer.

Vi vil fra 2026 sende ut våre fakturaer via e-post – og med SMS-meldinger.

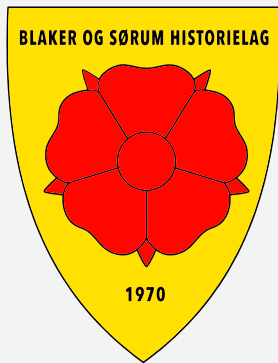
Vi er klar over at mange av våre medlemmer er godt oppe i årene – og vi vil naturligvis legge til rette for at de som behøver det kan betale på en «manuell» måte.

Nå ser vi alle fram til vår årlige julelunsj – som i år vil bli arrangert på Meierigaarden Kro. Her blir våre æresmedlemmer og gode hjelpere invitert til en vel fortjent samling.

Jeg ønsker alle våre medlemmer en fin førjulstid – og etter hvert:

God jul!

Per Stykket

SØRUM-SPEILET

Medlemsblad for
Blaker og Sørums Historielag

Redaksjonen

Randi Fjørstad – 901 42 163
Anne-Marie Lund – 477 57 261
Elin Mørk – 958 62 613
Ingun Orderud – 995 14 523

E-post

blakerogsorumhistorielag@outlook.com

Adresse

Blaker og Sørums Historielag
Nylandveien 3
1923 Sørums

Styreleder

Per Stykket
Telf. 909 65 313
E-post: psty@online.no

Kontonummer: 1321 08 05189

Vipps nr.: 75141

Org.nr.: 984252994

Hjemmeside

www.blakerogsorumhistorielag.no

Korrektur

Lillian Mobæk

Grafisk design

Kirsebom Foto & Media
www.kirsebom.no

Opplag

600 eksemplarer
ISSN 1894-8154

Trykk

X Ide As, 1472 Fjellhamar

Forsidebilde:

Gammelt julekort fra 1944.
Eier: Ingun Orderud

*Dette bladet er beskyttet av åndsverkloven.
Det er ikke tillatt å kopiere fra bladet uten
skriftlig samtykke fra tekstforfatter eller
fotograf.*

INNKALLING

til årsmøte i Blaker og Sørums Historielag

Dato: tirsdag 24. mars 2026 kl. 18.00

Sted: Sørumsand kommunehus (Det gamle rådhuset)

Kuskerudveien 11, Sørumsand

Informasjon om årsmøtet vil bli lagt ut på Facebook og på historielagets hjemmeside www.blakerogsorumhistorielag.no.

Saksliste:

1. Godkjenning av innkalling og saksliste
2. Valg av møteleder, referent og to til å undertegne protokollen
3. Årsberetning 2025
4. Revidert regnskap 2025
5. Forslag til arbeidsplan for 2026
6. Forslag til kontingent for 2027
7. Forslag til budsjett 2026
8. Innkomne saker:
Frist for å sende inn forslag til behandling på årsmøtet må være styret i hende 4 uker før møtet, dvs. 27. februar 2026. Forslagene sendes til leder Per Stykket, epost: pstykket@online.no, eller tlf: 90965313
9. Valg av leder, styremedlemmer, valgkomite og revisor, samt utsendinger til årsmøte i Romerike Historielag. Stemmeberettigede er de som har betalt kontingent for 2025, eller er innmeldt senest 6 uker før årsmøtet (jfr. vedtektenes §3).

Endelig saksliste og møtepapirer blir lagt ut på hjemmesiden vår. Papirene vil også bli delt ut på møtet. Etter årsmøtet blir det servering.

Sørums, 30. november 2025

Blaker og Sørums Historielag

Styret

KONTINGENT 2026

Historielaget vil neste år endre måten å sende ut varsel om kontingent.

I løpet av januar 2026 vil medlemmene motta en elektronisk faktura via e-post.

Kontingentsatsene blir de samme som tidligere:

Kr 400 per år for voksne

Kr 100 per år for unge inntil fylte 25 år

Kr 500 per år for medlemmer som må få Sørums-Speilet tilsendt i posten.

Innhold

Lederen har ordet	2	Skansen og skolens historie	16
Innkalling til årsmøte	3	En litt annen krigshistorie	19
Rundvask og arkivering på Nordli	4	Festkveld på Teten	20
Lillen Rojahn Berg	6	Hoppbakker i Blaker	22
Kirkejubileet på Frogner	8	Frogner gård og Frogner gamle kirke	24
Pilegrimsleden gjennom Sørums	10	Katten og musa	26
Historien om fløterbåten Askeladden	12	Lille Even	26
Gammeldags jul på Valstad Café	14	Jakten på fortiden	28

Glimt fra hyggelige dugnadsdager på Nordli. Rydding, kasting, pakking, dampvask av møbler osv. På trappa står fra v: Marit Furuseth, Peter Bassøe, Per Stykket, Even Woxen og Njål Foss.

Rundvask og arkivering på Nordli

Av Randi Fjørstad

I historielagets hus på Nordli har det vært full sjau denne høsten. Alt i huset ble sortert, merket og pakket ned i esker. Huset ble gjort klar til vasking nær sagt fra topp til tå. Det trengtes! Vaskingen ble foretatt av et firma. Alt pakke- og ryddearbeidet og bortkjøring ble gjort ved dugnad av styret og arkivgruppa. Mye arbeid, men det følger også mye hygge med en slik innsats. Kaffepausene og praten rundt bordet er viktig.

Den nyetablerte arkivgruppa har stått for mesteparten av ryddingen og pakkingen. Dette fordi merkingen var viktig for gjenfinning etterpå. For arkivgruppa var det matnyttig å få oversikt over hva som faktisk befinner seg på Nordli av dokumenter, bøker, bilder osv. Slik kunne arkivgruppa sortere og komme med anbefalinger til styret om hva som kan kastes, hva som bør overlates til andre instanser, og hva som bør arkiveres hos historielaget.

Arkivgruppa består av Toril Wikesland (leder), Marit Furuseth, Inger Beate Sanneland, Karen Henriksen og Randi Fjørstad. I tillegg har Anders Henriksen vært med i ryddeprosessen i høst for å se på alle bildene som befinner seg på

Nordli. Anders sørger for at alle aktuelle bilder blir digitalisert og innlemmet i Sørums fotoarkiv, som i dag er overlatt til MiA (Museene i Akershus).

Det omdisponeres litt i huset også. Andre etasje skal som før huse kontor, wc, kjøkken og møtelokale m/bibliotek. Første etasje skal i sin helhet brukes til historielagets arkiver og arbeidsplass for arkivgruppa.

Når rydding og rundvask er avsluttet vil gruppa starte arbeidet med å arkivere. Gruppa har denne høsten besøkt Raumnes Historielag i Nes og Fet historielag, som begge har et godt system for arkivering, og gode steder for oppbevaring. Begge steder lærte vi nyttige ting som vi tar med oss inn i

arbeidet på Nordli.

Hele prosessen har ført til en bevisstgjøring hos både styret og arkivgruppa om hva som er historielagets rolle, og hvilke oppgaver det medfører i praksis.

Styret har selvfølgelig vært aktiv i hele prosessen og hatt flere dugnader med å bære ut og kjøre bort ting som har samlet seg over år. Ting som ikke har noen funksjon i historielaget. Det har vært mye arbeid. Jeg tror alle nå gleder seg til å bli helt ferdig med rydde/vaskeprosessen, for så å komme i gang med «vanlig historielagsarbeid», i et rent og ryddig hus.

Muntert rundt kaffebordet. Både latter og gode historier sitter løst. Fra v: Per Stykket, Even Woxen, Hege Udnæs Hoel, Marit Furuseth og Toril Wikesland.

Per Stykket og Njål Foss vet hvor skapet skal stå.

Peter Bassøe står for dampvaskingen.

Blid og smilende kunstner, som har latt oldebarna dekorere kjøkkenveggen på sitt eget vis!

En interessant, spennende og vakker bok som er til å bla i, lese og se, og gå tilbake til. Her er bilder og ord til ettertanke og glede. Randi Fjørstad har satt sammen Lillen Rojahn Bergs dikt og malerier til en helhet. Boka koster kr 200, og kan kjøpes i Norli bokhandel, på julemesser og ved henvendelse til Elin Mørk (tlf. 958 62 975).

Lillen Rojahn Berg -Livsglad billedkunstner og ordkunstner

Tekst og foto: Anne-Marie Lund

Blaker og Sørum Historielag har gitt ut ei ny bok i høst, ei bok vi tror vil glede mange! Boka er en samling utvalgte dikt og bilder av Lillen Rojahn Berg, som ved nyttår har vært medlem av historielaget i hele 55 år! Vi fikk komme på besøk til Berg gård for å snakke om kunst og poesi, og vi snakket om det, men også om det all kunst handler om: Livet, døden og kjærligheten!

Et møte med denne livlige, fargerike 95-åringen er som en «lykkepille»! Inne på det koselige kjøkkenet er bordet dekket med vakkert porselen, kaffen er klar, og et stort fat med vafler blir budt fram. Når det i tillegg blir servert nydelig, hjemmelaget syltetøy og godt smør mens vertinnen hele tiden sørger for at gjesten har det godt, er det bare å la velværet synke innover seg. Samtalen glir lett om løst og fast, for Lillen har fortellerglede, og evne til refleksjon og undring.

Hun har hatt et langt, innholdsrikt liv med mange kontraster.

Oslojente fra området ved St. Hanshaugen, men flyttet etter hvert på landet til Sørum da krigen kom.

Utdannet ved Kunst- og håndverkskolen, men ble bondekone med gårdstall og fire barn.

Livsglad og munter, glad i dans og sang, men jobbet også som frivillig i Fransiskushjelpen i 20 år, der hun blant annet gav omsorg til mennesker og deres pårørende ved livets slutt.

- Det var mens jeg var tilknyttet Fransiskushjelpen at jeg begynte å skrive, forteller hun. - Det ble mange

spesielle opplevelser, og jeg oppdaget at å skrive dikt var en god måte å bearbeide dem på. Noe fikk jeg utløp for ved å male også. Bildet av en samling mennesker rundt en hvit seng ble til etter en opplevelse som gjorde inntrykk på meg. (Se bildet på side 8.)

Familier samlet seg hos pasientene, og det var merkbart hvor stor forskjell det kunne være på stemningen i rommet da. Noen hadde hatt lite kontakt og kunne kanskje ikke fordra hverandre, men kom sammen likevel. Noen gråt og trøstet hverandre, andre bare stod der helt stille og ventet. Enkelte pasienter hadde ingen som stod dem nær, og jeg var den eneste som var til stede.

Det var meningsfullt å holde på med dette, det handlet om omtanke og verdighet i livets siste fase, og møtene med så mange forskjellige mennesker lærte meg mye. Så det har blitt mange dikt om død og sorg, for det er en viktig del av livet for oss alle.

Gjennom Fransiskushjelpen fikk jeg forresten en gang bli med på en tur til Assisi, der Frans av Assisi, som er organisasjonens forbilde, grunnla den katolske munkeordenen Fransiskanerne i 1208. Under oppholdet bodde vi på

klosteret. Vi var ca. femten medarbeidere som reiste sammen, folk med ulike bakgrunn som det var interessant og hyggelig å bli kjent med. Den sterkeste opplevelsen var å besøke grottene der den hellige Frans trakk seg tilbake for å be, det var en egen atmosfære der, jeg glemmer det aldri!

- Når du forteller, blir det tydelig at du er et menneske med mange fasetter, du har opplevd så mye som har satt spor! Det er også stort spenn i form og motiver i diktene dine. Her er mange dikt med humor også?

- Ja, det skulle jo bare mangle! ler Lillen. Livet er fullt av morsomme og komiske hendelser, og jeg har nok lett for å se dem! Heldigvis, ellers hadde det blitt kjedelig! Det kan plutselig oppstå en situasjon som får meg til å smile og le. Da prøver jeg å skildre dette med ord.

Av og til kommer rimordene lett og understreker det jeg vil si. Da blir det en tydelig rytme også. Mange tror det er lettere å skrive i ubunden form, men der tar de feil. Da blir linjedelingen særlig viktig, enkelte ord må kanskje stå for seg selv for å markere budskapet. Også slike dikt har en egen rytme. Hvis

ord flyttes på eller byttes ut, kan hele meningen bli borte. Jeg bruker lang tid på et dikt - forandrer og flytter, stryker ut og leter etter de riktige ordene.

- I boka er det bilder også, noe som gjør boka enda mer spennende. Da den skulle lages, var det et ønske fra historielaget at maleriene dine også skulle være med. Hva tenker du om det?

- Diktene mine er kjent for mange, de fleste er tidligere publisert i Romerikes Blad gjennom mange år. I pensjonistforeningen 1990 har jeg vært «husdikter» og leser gjerne opp dikt på møtene.

Selv om «alle» vet at jeg tegner og maler, er det kanskje ikke så mange som har sett bildene mine. Jeg har forresten deltatt på mange utstillinger, så en del har nok sett noen av maleriene. Men da Randi Fjørstad foreslo å lage en bok med bilder, syntes jeg det var en god ide. Hun fikk «frie tøyler» til å velge ut både dikt og bilder, og siden jeg kjenner henne godt, blant annet fra Sørums Kunstforening, stolte jeg på at hun gjorde gode valg.

- Hvordan har du funnet tid til å male? Du hadde en stor husholdning og fire barn, og du har vært aktiv på så utrolig mange områder?

- Det gikk noen år før jeg tok opp malingen igjen. Det er en tid for alt, så det var først da barna ble større at jeg kunne tenke på det.

Men så var jeg med moren min og kjøpte staffeli på en auksjon, så fikk jeg innredet et atelier i annen etasje i bryggerhuset. Mor sørget også for at jeg kom med på et kurs med kunstneren Jørgen Dukan, og dermed var jeg i gang! Senere har jeg tatt kurs med flere kunstnere, og fått inspirasjon og nye impulser. Fra jeg var småjente har jeg laget bilder – jeg er arvelig belastet, vet du. Mor (Vigdis Rojahn) var billedkunstner og illustrerte barnebøkene hun skrev, så det var alltid male- og tegneutstyr tilgjengelig mens jeg vokste opp.

- Bildene dine er så varierte, noen er naturalistiske og noen er mer abstrakte med rom for flere tolkninger. Du får fram forskjellige stemninger, både melankoli og glede.

- Jeg har nok blitt påvirket av mange stilarter og retninger. Besøk på det tidligere Nasjonalgalleriet har det vært mange av. Maleriene til Skredsvig, Krogh, Harriet Backer og de andre fra «gullalderen» har gitt meg mye. Jeg håper virkelig disse kunstnerne har fått sin rettmessige plass i det nye Nasjonalmuseet. Men jeg har også sans for Picasso og Salvador Dali, det er spennende med det nonfigurative og absurde!

Fransiskushjelpen

Stiftelsen Fransiskushjelpen er en ideell, diakonal organisasjon i Oslo. Den ble startet i 1956 av Brita Collett Paus.

Formål: Å hjelpe, lindre og være til stede for mennesker i livets vanskelige faser.

Tilknyttet St. Hallvard menighet på Enerhaugen.

Medarbeiderne var lenge engasjert på frivillig basis.

Etter mange års utvikling er det nå både ansatte og frivillige i organisasjonen.

Her bor en kreativ person med estetisk sans!

- Jeg liker å prøve ut forskjellige teknikker og uttryksmåter. I de senere årene har jeg malt mest med oljefarger. Det er tidkrevende, men morsomt å jobbe med. Hvis bildene mine formidler en stemning, er jeg fornøyd!

Fremdeles har hun bilder som venter på å bli gjort ferdig, og Lillen forteller at det også ligger noen påbegynte manuskripter i skuffer og venter. Hun har mange planer.

Bemerkelsesverdig vakker og vital er denne 95-åringen, og vi undres på om hun har tilgang til en spesiell ungdomskilde. Da påpeker hun at alderen merkes, hun har vondt i rygg og knær og mangler pust til å gå turer slik hun har gjort før.

- Men jeg har aldri hatt sertifikat og bil, derfor har jeg alltid syklet og gått mye. Det har jeg hatt godt av! Jeg bor ikke så sentralt, likevel har jeg vært mye på farten. Nå bruker jeg servicebussen, den er en god ting! Det er nødvendig å komme ut og oppleve noe sammen med andre. Det gir meg påfyll av energi, fordi jeg bryr meg om andre mennesker! avslutter Lillen med et varmt smil.

Fransiskushjelpen tilbyr i dag et bredt spekter av tjenester, som f.eks.:

- Palliative tjenester (som sykepleie i hjemmet, veiledning av pårørende)
- Frivillige tjenester (besøktjenesten, sorgtjenesten og familiehjelpen)
- Sykepleie på hjul (Oppsøkende team blant Oslos rusbrukere)

KILDER: fransiskushjelpen.no, [wikipedia](https://en.wikipedia.org/wiki/Fransiskushjelpen)

SORG

Jeg har en sorg
som bare er min
Kan ikke deles
med andre

Prøver å glemme
prøver å gjemme
Sorgen og jeg sammen
I livet må vandre

SJELENS FLAMME

Aldri slokner
sjelens flamme
det er evighetens lov
Varsomt satt i
skaperens ramme
blir du ny
men er den samme

FROSKENES ELSKOVSNATT

Å for en elskovsnatt
det bobler og koker i dammen
Det er liv mellom planter og siv
når froskene er sammen

De kommer fra fjern
de kom mer fra nær
Hvordan vet de
hvor dammen er

Vannet koker i elskovsdans
hannen er sen, mye armer og ben
her kommer damen hans
Fast han holder rundt hennes
kropp

Kvekker av vellyst og fryd
Hun svømmer rundt
med ham på sin rygg
Helt til hun mister sin dyd

JEG VIL GÅ I HI

Jeg vil gå i hi
som bjørnen
sove bort tunge dager
Våkne til
lerkens glade triller
og vipens såre skrik
Vite at våren
vinteren jager

Komiteleder Berit Daae. Foto: R. Fjørstad

Frogner musikklag Stasen Foto: R. Fjørstad

Tor B. Jørgensen og Magnar Osland.
Foto: R. Fjørstad

Glasskunstner Inger Lindve Hagen. Foto: Berit Daae

Kunstner Sissel Aurland. Foto: Berit Daae

Foto: Ingun Orderud

Kirkejubileet på Frogner

Av Randi Fjørstad

I år er det 100 år siden «nykirken» på Frogner ble bygget. Den har blitt feiret med et rikholdig program. Den første jubileumskomiteen ble valgt av menighetsrådet i 2021. Den besto av Berit Daae (leder), Knut Arild Nupen, Gunnar Ulvestad, Gro Langeland og Anne Berger Jørgensen. Da var kirken under restaurering. Den nyoppussede kirken ble åpnet 8. desember i 2024. Samtidig reorganiserte man jubileumskomiteen og utvidet den til følgende sammensetning: Berit Daae (leder), Tor Berger Jørgensen, Gro Langeland, Marion Forsland Berger, Gunnar Ulvestad, Daniel Bjørlo og Maylen Nupen.

Et ambisiøst program er snart fullført til punkt og prikke. Hele 16 arrangementer i perioden 8. mai til 23. november 2025 er ikke småtterier. Programmet har variert fra markeringer av 8. mai i samarbeid med Frogner pensjonistforening, St. Hans og Olsok, kunstutstilling i Frogner gamle kirke, 2 festgudstjenester, kirkegårdsvandring, flere konserter og flere foredrag i jubileumskirken. Foredragene har vært ved Henrik Syse (filosof, og forsker knyttet til Institutt for fredsforskning, og professor ved Oslo Nye Høyskole) som snakket om «Tro og håp i en utfordrende tid». Deretter Hallgeir Elstad (professor i norsk kirkehistorie som ved UiO) som snakket om «Nye og spennende perspektiver på kirkestedets historie». I tillegg foredro Steinar Bunæs (ingeniør og lokalhistoriker) om «Norske kongeveier».

Komiteen har virkelig greid å sette Frogner og kirkene på kartet med interessante emner. Gledelig er det at riktig mange har funnet veien til arrangementene. På festgudstjenesten ved åpningen av jubileet, deltok biskop Kari Alvsvåg, prost Torstein Lalm og vår egen sogneprest Maylen Nupen. Jubileumsprogrammet ble avsluttet den 23. november med festgudstjeneste i kirken kl. 11.

Kunstutstillingen i Frogner gamle kirke åpnet 6. september. Til tross for at den gamle kirken ikke er spesielt godt egnet til å stille ut i, var det overraskende fint å komme inn i kirkerommet og se Inger Lindve Hagens fargerike glasskunst

På ovenfor nevnte 8. mai-arrangement fortalte Asbjørn Langeland om «Fred, frihet og festdager mai 1945», og biskop emeritus Tor Berger Jørgensen fortalte om «Kirken under krigen». Begge foredragene kan leses i Sørumspeilet nr. 2 - 2025.

omringe alteret, mens Sissel Aurlands stillferdige kunst hadde tatt plass både langs veggene og i kirkebenkene. Kunstnerne kunne glede seg over skikkelig godt besøk.

Konsertene har variert fra Mahlers lieder, «Folketoner fra Sørums» m/Stasen, orgelmatineer med Vera Kalmykova og Daniel Bjørlo, kinokonsert med filmmusikk og «Konsert med folk som oss» m/Ole Jørgen Grønlund, Marianne Roman og Ronny Faldbakken Hagen. Her har man lyktes i å dekke en bred musikkinteresse.

Selv var jeg på konserten til Frogner musikklag Stasen. Drøyt 60 personer kunne glede seg over folketoner fra Romerike, samlet av folkemusikksamleren Ole Mørk Sandvik for 100 år siden. Mange av sangtekstene og melodiene fikk han av Karoline Thorbjørnsrud, født Åsgård, i Sørums. Fra hennes repertoar fikk vi høre «Vær trøstig mitt hjerte», «Jesus Christ! Dig takke vi», og «Opp, våk og be». Biskop emeritus Tor Berger Jørgensen ledet oss muntlig gjennom konsertprogrammet, og Magnar Osland dirigerte Stasen. Det er Osland som har samlet musikkskattene, bearbeidet og harmonisert stykkene fra et siffersystem til noter, og ikke minst arrangert melodiene for messingensemble.

All ære og gratulasjon til jubileumskomiteen med flott gjennomføring av alle arrangementene. Mange frivillige krefter har vært i sving, godt ledet av dyktige Berit Daae.

Den som vil lese mere om messingensemblet Stasen og den 100 år gamle musikkskatten fra Sørums kan lese om det i Sørumspeilet nr. 2-2023.

Pilegrimsleden gjennom Sørumsfjord får en oppfriskning

Tekst: Randi Fjorstad - Foto: Ingun Orderud

På 1990-tallet opplevde man en gryende interesse for å gå pilegrimsleden til Nidaros i Trondheim. Ikke bare her på Østlandet, men også andre steder i landet økte interessen. Veiene og stiene som utgjorde leden den gang ble mer eller mindre tilfeldig vedlikeholdt av lokale krefter. Ulike lag, foreninger og privatpersoner engasjerte seg, men ingen satt med et overordnet ansvar. Det ble etter hvert ønskelig å «rydde og plassere ansvar».

Nasjonalt ansvar

I 1994 ble derfor det Nasjonale pilegrims-senteret etablert, i dag organisert som 12 regionale pilegrimssentre. De regionale sentrene har ansvar for å godkjenne pilegrimsleder innenfor sin definerte region. De har ansvar for alt fra merking, skilting og informasjon om leden, til å innarbeide pilegrimsleden i strategier og planverk i kommuner og fylker. Det er ikke slik at pilegrimsleden har vært en fastlagt led/vei fra tidenes morgen. Både landskap og bebyggelse langs leden endrer seg over tid, og da må man noen ganger lede leden en annen vei. Pilegrimssentrene samarbeider tett med kommuner og fylkeskommuner der hvor leden går.

Lokalt engasjement

I Sørumsfjord var det tidligere leder i Blaker og Sørumsfjord Historielag, Dag Nordsveen, som engasjerte seg i arbeidet med leden som går gjennom Frogner og Lindeberg. Nordsveen allierte seg i sin tid med Gunnar Ulvestad på Frogner, som i over 20 år nå har holdt leden vedlike gjennom vårt distrikt. Han ble oppnevnt som historielagets representant i sin tid, men liker å kalle seg en «uformell» representant for historielaget. Til å

begynne med var det ingen andre lag eller foreninger som engasjerte seg i arbeidet her i Sørumsfjord.

Historielaget har med ujevne mellomrom hatt pilegrimsleden på programmet. I 2010 inviterte daværende leder Dag Winding-Sørensen i sin lederspalte i Sørumsfjord-Speilet nr. 3 til medlemsmøte i Bjørkesalen på Ålgård. Temaet var «Vi vandrer i pilegrimens spor». Eivind Luthen, religionsforsker, saksprosa-forfatter og kulturformidler, skulle vise lysbilder og orientere. I samme lederspalte minnet Winding-Sørensen om at Eivind Luthen, som også var leder av Pilegrimsfellesskapet St. Jakob, hadde vært i Sørumsfjord tidligere. Det var Luthen som 17. september i år 2000 ledet interesserte i Sørumsfjord på den aller første vandringen langs den da nylig godkjente, og ferdig merkede leden gjennom Frogner opp til Ullensaker. Merkingen av leden gjennom Sørumsfjord startet i 1997. Vandringen ble avsluttet med en pilegrimsmesse i samarbeid med Ullensaker kirkeakademi.

Etter at ansvaret ble plassert nasjonalt kom Sørumsfjord kommune inn i bildet. De bidro etter hvert med merkemateriell. Etter kommunesammenslåingen har Gunnar Ulvestad også hatt kontakt med

Lillestrøm kommune, som i tillegg videreførte ansvar for leden gjennom gamle Skedsmo kommune. Men i realiteten har Gunnar Ulvestad gjort mye av vedlikeholdsarbeidet i Sørumsfjord alene, og fortjener stor ros og takk for det. Og heldigvis for historielaget så gir han seg ikke riktig ennå.

Gjennom det nasjonale ansvaret har kommunen et offentlig ansvar. Men det følger ikke alltid med flere ansatte eller store budsjettposter om arbeid og ansvar øker. Derfor er det viktig at lag, foreninger og andre med interesse for saken engasjerer seg. Blaker og Sørumsfjord Historielag søkte derfor om penger til opprusting av leden i Sørumsfjord ved å melde tiltaket inn til Romerike Sparebanks

Gudbrandsdalsleden øst er 644 km lang. Det høyeste punktet på veien er 1316 moh.

Leden følger stort sett middelalderens hovedvei mellom Oslo og Trondheim.

Å gå hele leden tar minimum 32 dager melder en AI-oversikt. For å nå det målet må man i snitt gå 2 mil per dag, med tung sekk og uten hviledager imellom.

Lokalbidrag i år. Og gleden var selvsagt stor da bankens kunder stemte på forslaget og historielaget kunne motta en sjekk på kr 93 941,-. Pengene kommer veldig godt med, og vil bli forvaltet på beste måte.

Neste skritt på veien i Sørums

Den 10. september i år vedtok historielaget første del av en handlingsplan for å starte arbeidet. Gunnar Ulvestad, sammen med Asbjørn Langeland som også er engasjert i arbeidet med leden, ble begge invitert til møtet for å gi styret en oppdatering og orientering om hva som bør gjøres med «vårt» stykke av leden.

Noen nye stolper skal på plass, og noen gamle stolper skal skiftes. Stolper (og eventuelle piler/skilt bekostes av kommunen, mens historielaget bekoster grave/boremaskiner med bemanning.

Ledens trasé gjennom Lindeberg går gjennom det som nå har blitt utbygd til industriområdet Næringsparken. Det er ønskelig å føre leden utenom industriområdet og gjennom en bedre egnet trasé. Historielaget vil ta dette opp med kommunen, som igjen må innhente godkjenning fra Oslo Pilegrimssenter som har det overordnede ansvaret for traséen gjennom vår region.

Det er videre ønskelig å sette opp en informasjonstavle ved Frogner gamle kirke, som er pilegrimskirke. Det ønskes også en hvileplass (bord m/benker) ved kirken. Det vil være godt å finne for slitne pilegrimsbein. Dette er oppgaver styret er enige om å være behjelpelig med. Det økonomiske løftet dette innebærer dekkes i stor grad av det tildelte Lokalbidraget fra Romerike Sparebank.

For å sikre historielagets uformelle del av driften av leden, er det ønskelig med en BSH-driftsgruppe på 2-3 personer. Dette vil redusere risikoen ved sykdom o.l., og øke kapasiteten hvis det oppstår behov for det.

Gudbrandsdalsleden øst – gjennom Frogner i Sørums

«Alle veier fører til Rom» er et kjent uttrykk. Det betyr at det finnes mange forskjellige måter å nå et mål på. Uttrykket har sin opprinnelse fra Romerriket (ikke å forveksle med Romerike) der et omfattende veinettverk gjorde at man kunne reise fra alle deler av riket til hovedstaden. Uttrykket er også knyttet til Romas betydning som sentrum for kristenheten.

En passende omskriving av uttrykket kan være at i Norge er det mange veier/leder som fører til Nidaros, målet for pilegrimsvandringen. Gudbrandsdalsleden er den meste kjente. Den starter i Gamlebyen i Oslo. Derfra kan man gå to forskjellige leder til Lillehammer. Den ene leden kalles Gudbrandsdalsleden vest (tidligere kalt Ringeriksleden) og følger vestsiden av Mjøsa fram til Lillehammer. Den andre leden kalles Gudbrandsdalsleden øst (tidligere kalt Romeriksleden). Det er denne leden som går gjennom Frogner i Sørums. Strekningen gjennom Sørums er på ca. 10 km.

Østløpet starter som nevnt i Gamlebyen i Oslo og går gjennom Groruddalen til Skedsmo kirke. Fra Skedsmo kirke følger leden Farseggen ned til Leirsund. Videre følger den Gauteidveien et par kilometer frem til en merket sti opp til Frogner gamle kirke. Fra kirken går leden ned til Frogner sentrum og følger Trondheimsveien frem til Lindebergveien, videre til Revestien. Derfra går stien nordøst over Kjerkefjellet, ned til St. Olavs gang (en fjellformasjon i Vilbergfjellet). Fra Olavs gang går leden forbi den gamle plassen Rulla (tilhørende Øvre Vilberg), og følger derfra en sti gjennom skogen og over jordet fram til Vestre Arteid. Etter Arteid følger man bygdeveien fram til Isingrud i Ullensaker.

Leden mellom Sørums og Nidaros

I nabokommunen vår er Ullensaker kirke den nærmeste pilegrimskirken. Derfra fortsetter leden nordover øst for Presterudtoppen til Jessheim, snur så mot vest til Raknehaugen, deretter nordover øst for Hersjøen til Risebru, videre til Dal, Råholt og Eidsvoll verk.

Ved Minnesund tar leden av fra hovedveien og følger en gammel vei høyt oppe i åsene øst for Mjøsa. Den fører oss frem til Tangen, Atlungstad, over Åkersvika til Hamar, videre til Brumunddal, Veldre, Rudshøgda, Moelv, Biskopåsen, Brøttum og Hinnkleiv til Lillehammer.

I Lillehammer møtes ledene fra vest og øst. Samlet går leden nordover mot Dovre, Hjerkin og Oppdal. Derfra gjør leden en nesten overraskende dreining mot vest og passerer gjennom Rennebu og Meldal over Løkken Verk, Svorkmo og Skaun, før den passer Buvika og Øysand. Derfra føres pilegrimene over Byneset, Bymarka og inn i Trondheim ved Sverresborg. Det er absolutt ikke den korteste veien å gå for å komme til Nidaros, men kanskje er det slik at det nå er selve veien som er målet, og da er jo denne ruten perfekt.

Overnattingssteder i Frogner

Det er pilegrimssentrene som godkjenner overnattingssteder. Mange, kanskje de aller fleste av stedene har gjennom årenes løp fått offentlige tilskudd for å gjøre husvære egnet til å ta imot pilegrimer. Ikke for at det skal være stort og flott, men det bør gis adgang til vann og wc, teltplass eller en seng. Mens det for noen år siden var flere godkjente overnattingssteder langs leden gjennom Sørums, er det nå bare tre igjen. Det første man treffer på er Myrer gård. Den ligger på et høydedrag ca. 200 m øst for leden midt mellom Leirsund og Frogner. Standarden er veldig enkel. Man må ha med telt, men man får tilgang til wc med varmt og kaldt vann.

Den andre muligheten er gården Fjellheim. Den ligger ved siden av Revestien, øst for Lindeberg. Der kan man overnatte i en nyrestaurert hytte. Den har badewarm med varmekabler, varmt og kaldt vann og wc.

Den tredje muligheten er gården Arteid Vestre som også ligger i Frogner, men så nær grensa til Ullensaker at den har postadresse Kløfta. Pilegrimsherberget på Arteid var det første i Sørums, og det er fortsatt det overnattingsstedet som har størst kapasitet og er best utstyrt.

Kilder:

Gunnar Ulvestad
Asbjørn Langeland
Opplev & Utforsk
Sørums-Speilet 3-2010
Wikipedia

Historielaget trenger et par personer ekstra til en uformell driftsgruppe. Gruppas oppgave er å holde oppsyn med pilegrimstraseen gjennom Frogner, rydde og slå litt gress og se til at stien er synlig merket og farbar.

Hvis du har lyst og anledning til å være med, så blir vi glad. Meld deg over tlf. til historielagets leder Per Stykket: tlf. 909 65 313

En fornøyd arbeidsgjeng ombord på Askeladden 24. juli, etter at motoren hadde startet og de trodde alt var i orden.

Fra venstre: Philip Stokkebekk Hammeren, Rolf Hammeren, Bjørn Myrås, Even Woxen, Arve Orderud og Bjørn Sundbakken. Foto: Ingun Orderud

Historien om fløterbåten Askeladden

Av Ingun Orderud

Askeladden er en åpen arbeidsbåt av typen varpebåt med motorrom og styrhus. Skroget er av jern, båten er ca. 10 meter lang og veier 14 tonn. Den ble bygd i 1925 ved Glommens Mek. Verksted på Kråkerøy ved Fredrikstad og har dermed nådd en anselig alder av 100 år. Den var i daglig bruk ved Glennetangen lense i Skiptvedt fram til fløtinga opphørte der i 1988. Den har siden vært i privat eie og blitt tatt vare på ved Furuholmen senter ved Sarpsborg. Grunnet liten lokal interesse bestemte eierne seg for å selge unna samlingen, og i mai 2015 kjøpte Bingen Lenseminneforening Askeladden for kr. 45 000. I tråd med den moderne tiden ble funnet lagt ut på nettet, og ganske snart reiste en liten delegasjon fra Bingen for å ta en titt. Og jo da, dette var båten de ønsket seg.

En varpebåt var en mellomstor båt med solid jernskrog som tålte påkjennningene av store tømmermengder i elva. Om bord var det et kraftig vinsjespill. Bingenfløterne kalte det bare et «spell» - det var en kraftig jernvaier som var vinsja inn på en vinsjetrommel. Vaieren kunne dras ut og trekke et stort flak tømmer ut av tømmerlanningen. Det var kraft fra båtmotoren som både trakk ut tømmerflakene og vinsja jernvaieren inn på vinsjetrommelen igjen. Det var dagsporsjonen tømmer som ble dratt ut og kom i sig i elvestrømmen. Det fløt da som løst tømmer ned til Fetsund Lenser, der lensearbeiderne sorterte hver stokk etter tømmermerker før tømmeret ble slept videre med slepebåten MB Mørkfos.

Mens det ennå var tømmerfløting ved Bingen, hadde de der en varpebåt ved navn Vildanden, men som fløterne bare omtalte som Varpen. Både den og Nøkken, som var i bruk ved Fetsund lenser, var bygd ved samme verft som Askeladden. De to andre var et år eldre, fra 1924. Alle båtene har identiske skrog, men Nøkken har en litt annen overbygning. Vildanden ble solgt privat da fløtingen ved Bingen opphørte i 1985, og ble betydelig ombygd. Den ble senere tilbakeført til Fetsund Lenser, der den nå befinner seg. På alle disse båtene kan man se merker på skrogene etter møter med tømmerstokker gjennom mange år. Noe vinsjespill derimot er det ingen som har lenger, det er jo ingen tømmerstokker på elva heller å jobbe med. Askeladdens «spell» var

fjernet før båten ble kjøpt.

Etter kjøpet av Askeladden i 2015 ble den heist opp på trailer og transportert med følgebil E18 fra Furuholmen til Sørums, og det var nok mange som gjorde store øyne da de så en diger båt på motorveien den dagen. Askeladden ble fraktet til gården Elverhøy, som ligger nær Glomma i Sørums, hvor den ble plassert med tanke på restaurering. Båten ble et eget prosjekt innen Bingen Lenseminneforening. Rolf Hammeren og Even Woxen fikk hovedansvaret for motoren, mens Bjørn Sundbakken og Haakon Skoglunn restaurerte motorrommet. Utvendig behandling ble utført av Terje Bøe, Audun Wiik og Torgeir Woxen. Andre i foreninga tok hånd om den administrative delen av prosjektet. Det

Transporten fra Glennetangen til Sørumsund 21. mai 2015.
Foto: Berit Leikhammer

ble søkt om og mottatt midler fra Sørums kommun og Norsk Kulturminnefond, i tillegg til private gaver.

I løpet av 2016 ble motoren tatt ut og rensket. Brukbare deler ble pusset opp og andre skiftet ut. Innvendig i båten motorrom ble mengder og gammel rust og maling fjernet, og alt ble pusset og slipt før det ble malt på nytt. Det ble lagt vekt på å velge farger, maling og utstyr som passet til båten, slik at resultatet ble mest mulig lik originalen. Det viste seg å være mye mer å gjøre med Askeladden enn først antatt. Da den ble kjøpt var alle optimistiske og håpet å få den på vannet rimelig raskt, men det ble utsatt år for år mens det dukket opp stadig nye ting som måtte utbedres.

Endelig den 25. august 2019 var dagen kommet, og det ble feiret med en markering ved båthavna på Sørumsand. Været var vakkert den dagen, og det var taler, gaveoverrekkelser, underholdning og flere innbudte gjester. Askeladden ankom båthavna i selskap med både Vildanden og Nøkken fra Fetsund Lenser.

Askeladden ligger i vinteropplag ved Fetsund Lenser, somrene tilbringer den ved brygga nedenfor Fløterbrakka på Vestby, Sørumsand. Det har vært noen guidede turer på elva for å se de store rierkarene på nært hold, men båten var lunefull og ville ikke alltid starte. Hele

Philip Stokkebekk Hammeren og Arve Orderud legger siste hånd på verket. Foto: Ingun Orderud

girkassa måtte tas ut og repareres, og da det oppsto problemer med drivstofftilførselen, ble det plassert et fat med diesel oppe på motorhuset som en midlertidig løsning. Dette var i 2020. Til slutt var det ingen vei forbi, motoren måtte også byttes ut. Det var ikke nødvendig å heise båten på land igjen, så arbeidet ble utført mens den lå fortøyd ved Fetsund Lenser. Hele sommeren 2024 og det meste av sommeren 2025 gikk med til dette.

Den motoren som satt i Askeladden da den kom til Sørumsund i 2015, var av merket Caterpillar og veide over et tonn. Den var satt inn i båten i 1967, før det hadde Askeladden hatt to andre motorer. Denne siste motoren hadde tidligere vært i bruk i en bulldoser. Motoren hadde ikke selvstarter, så en måtte først starte en liten hjelpemotor som så startet hovedmotoren. Hjelpemotoren gikk på bensin og hovedmotoren på diesel, så det var mye å holde rede på. Den hadde seks sylindere, men gikk bare på fem viste det seg. Noe som også medførte en del oljesøl inne i motorrommet, ingen ønskelig situasjon ...

Den nye motoren var en Volvo Penta ca. 1985-modell, og den ble en klar forbedring. Mye mindre av størrøse, veier bare 620 kg. og lettere å starte. Det går an å skru av en del av taket over motorrommet på Askeladden, og på forsommeren 2024 ble den gamle

Motoren fungerer og kjølevannet kommer ut.
Foto: Ingun Orderud

motoren heist ut med traktor. Senere samme sommer ble den nye heist på plass. Motoren ble hengende i to taljer et par uker mens det ble laget nye motorfester. Den står på fire gummiføtter/maskinsko, og må være helt riktig plassert i båten. I begynnelsen av september ble det montert eksosspotte til det nye eksossystemet, og så ventet alle på neste sommer.

Og nå er vi kommet fram til 2025, selve jubileumsåret. Målet var at alt skulle være på stell innen sommeren var omme, og nå overtok Bjørn Myrås og Arve Orderud hovedansvaret for dette prosjektet. Med seg på laget hadde de Even Woxen, Rolf Hammeren og Philip Stokkebekk Hammeren. Som med alt annet som angikk Askeladden, viste det seg å være mye mer arbeid enn først antatt. Det var jo en helt annen fasong på den nye motoren enn den gamle, så det trengtes nye støtter og fester over alt: vanninntak, eksosanlegg og mye mer. Ikke noe av dette var å få kjøpt, så de to i båten måtte konstruere og lage det selv. De brukte også mye tid på å lete på nettet, eller ringe rundt etter opplysninger, og kjøre rundt for å skaffe deler og annet nødvendig utstyr. Det var også ønskelig med full oversikt over hvordan motoren virket. Den var f.eks. utstyrt med en temperaturgiver, en måler som skal vise om motoren blir for varm. Da vil det lyse en lampe på instrumentpanelet i styrhuset, men

Under markeringen ved båthavna 25.08.2019, Askeladden og Vildanden på vei mot brygga. Foto: Ingun Orderud

Askeladden under arbeid ved Glennetangen, en gang før 1988. Foto: Privat

Askeladdens ferd fra Fetsund til Bingen 22. august. Den nye «skorsteinen» ser slik ut. Foto: Ingun Orderud

hvor på motoren var selve måleren plassert? De fant fram til en kar i Sverige som kunne forklare dette pr. telefon. Den viste seg å være godt gjemt og svært vanskelig å finne uten instruksjoner.

Her kommer et eksempel på noe det som måtte gjøres for å få Askeladden tilbake i drift: Tidligere kom eksosen opp gjennom en skorstein, men den nye motoren er konstruert slik at kjølevannet kommer ut sammen med eksosen. Da ville det ganske snart blitt mye vann på dekk... For å unngå dette ble det laget hull både i dørken og båt-sida for at eksosen kunne ledes ut den veien. Og så måtte det sveises sammen en kasse som beskyttelse for eksos-slangen. Siden den var plassert nede på dekket, var det nødvendig både å stå på kne og ligge på magen for å få utført sveisejobben. Og henge over ripa under arbeidet med å få på plass en beskyttelse for slangen der. Å konstruere et nytt eksosanlegg var, i følge Arve og Bjørn, den mest omfattende og ukomfortable jobben av alt som ble gjort den sommeren.

Grunnet brannfare ble sveisearbeidet ombord på båten ellers begrenset til et minimum. Det er mye oljesøl i en så gammel båt, og ikke alt lot seg fjerne. Det var mange deler som måtte sveises sammen, men det kunne gjøres før montering på en mer komfortabel arbeidsplass. Inne i motorrommet ble

det boret og skrudd, og alt gikk bra. Skorsteinen er der fortsatt, men bare til pynt.

Så var tiden kommet for å starte motoren, det var den 24. juli. Alle trodde at nå var jobben gjort, men så viste det seg at det fortsatt var noe galt en plass, for båten ristet voldsomt. Nå fulgte en tid med prøving, feiling, justeringer, testing og nye justeringer, mens stressnivået økte, og dagen for jubileumsfesten nærmet seg. Til slutt ble mellomakslingen fra motoren til propellakslingen tatt med til Sørumsand videregående skole og prøvekjørt der, og ganske riktig, den var ødelagt! Ny aksling ble kjøpt inn og montert i all hast, og nå startet båten og gikk som den skulle – endelig. Dette var den 7. august om kvelden, og den 22. august kunne Askeladden tøffe fra Fetsund hjem til Sørumsand for egen maskin. Turen forløp helt perfekt.

Søndag den 31. august skulle endelig 100-årsdagen feires nede ved Fløterbrakka. Både lenseminneforeningas egne medlemmer og inviterte gjester var til stede. Blant dem var Tor Inge Borgaas og Joakim Borgen, som hadde tatt vare på Askeladden etter at Glennetangen lense ble nedlagt i 1988 og fram til salget i 2015. De syntes det var trivelig å se den igjen ved Bingen, og fikk nå for første gang prøve båten ute på vannet. Filmen «Kara på karet» ble vist i Silhuset på andre sida elva,

og Askeladden ble brukt til å frakte publikum over. Morten Svendsen, som ledet prosjektet med å restaurere lensekaret, var guide under overfarten. Av Blaker og Sørum Historielag fikk Askeladden som gave ei vakker skipsklokke i messing, overlevert med gode ord fra lagets leder, Per Stykket.

Det har blitt lagt ned utallige timer med jobbing, i både helger og ferier i de ti årene det har tatt å få en hundre år gammel båt i trygg og kjørbær stand. Frivillige har også lagt ned mye arbeid i å holde prisnivået for Askeladden-prosjektet på et noenlunde akseptabelt nivå. Det var om å gjøre å få lokale aktører til å ønske og bidra til et godt formål, og en kan vel si at lista over Askeladdens gode hjelpere med tida ble ganske lang. Arbeidsgruppa vil med dette rette en spesiell takk for hjelpen til Kambo Marina, Tess, Benjamin Wangen, Bent Jørgensen, Hagen Mekaniske, Norsk Pumpeservice og Glomma Drivved. Og ikke minst til Fetsund Lenser som stilte museets verksted til disposisjon med utstyr og redskap. Askeladden var sliten og matt i malinga da Bingen Lenseminneforening kjøpte den. Nå er 100-åringen restaurert fra innerst til ytterst og går slik den skal på Glomma. Nå gjenstår bare å montere den flotte skipsklokka i messing fra Blaker og Sørum Historielag. Vi gleder oss!

Askeladden på sin faste plass nedenfor båthavna, oktober 2020. Foto: Ingun Orderud

Hundreårsjubileet ved fløterbrakka 31. august 2025. Askeladden ved det nyrestaurerte lensekaret. Foto: Ingun Orderud

Berit Leikhammer, leder i Bingen Lenseminneforening, sammen med Tor Inge Borgås og Joakim Borgen som tok vare på Askeladden fram til salget i 2015.

Slik så det ut på Valstad Café den dagen. Dårlig med julesno, men inne var det julestemning likevel.

Anne Maj Kvale koker julegrøten. Hun har hatt en viktig og aktiv rolle gjennom hele prosjektet med Gammeldags Jul.

Nissefar tenner lysene på juletreet.

Gammeldags Jul på Valstad Café

Av Ingun Orderud

Når dette leses er det blitt desember og juleforberedelsene er godt i gang, både her i Sørumsdal og i resten av landet. Julemesser og julehus er en vanlig førjulsaktivitet de fleste steder, så også på Valstad Café. I tillegg til de vanlige juleaktivitetene, har i de senere årene grupper av skoleelever blitt invitert hit for å oppleve gammeldags julefeiring i tidsriktige lokaler.

Nå er det vel egentlig Blaker og Sørumsdal Historielag som skal ha æren for at det ble gammeldags jul på Valstad – sånn i utgangspunktet. I 2018 søkte historielaget penger fra Landslaget for Lokalhistorie til et prosjekt som het Lokal kulturarv for barn og unge. Pengene de fikk fordelte de på Slora Mølle, Gammeldags Skole på Vølneberg og Valstad Café. Sistnevnte fikk kr 7 500 som de brukte på to prosjekter: gammeldags kafebesøk med elever fra Skåningsrud skole og Ressurssenter, og potetdyrking i Valstadhagen med elever fra SFO på Sørumsdal skole. Begge disse prosjektene kom i gang i 2019. Potetprosjektet ble avviklet etter tre år, mens kafebesøkene har fortsatt til nå. Fra Valstad ble det siden søkt direkte om videre finansiering, både fra Landslaget for Lokalhistorie, Frivillighetsfondet og Gjensidigestiftelsen. Med slike bidrag følger også betingelser og krav, blant annet må det dokumenteres hva pengene brukes til. Alle som har vært med på slike arrangement vet at det ligger mye arbeid bak.

Når det gjelder kafebesøkene pleier det å komme fire grupper, hver på ca seks elever pluss lærere, i løpet av et par

uker i desember. Fra Valstad Café stiller medlemmer av styret og venneforeningen, som gjør dette på dugnadsbasis. De siste fire årene har Bygdegruppen blitt leid inn for å være nisser og skape ekstra julestemning. Dette er en aktiv teatergruppe med base i Fosser i Høland, som bl.a. tar oppdrag av denne typen. Det har vært flere forskjellige skuespillere som har opptrådt på Valstad. I 2023 og -24, da bildene til denne artikkelen ble tatt, var det Grethe og Reidar Brøtmeth som spilte rollene som nisseemor og nissefar.

Besøket startet med at nisseemor og nissefar hilste på elevene og ble kjent med dem før det ble servert risengrynsgrøt og saft. Mens elevene spiste, satt nissene og pratet med hverandre om alt det nisser har å styre med. I fjor, som var første gang jeg var til stede, ble nissefar veldig bekymra da han fikk vite at dattera deres var blitt venn med en blånisse. Tenk om de fikk lilla unger! Nisseemor prøvde å roe ham ned etter beste evne, og elevene var helt med. Så fant nissefar ut at han hadde rota bort grøtsleiva si, og den måtte elevene være med å lete etter. Elevene får også se seg om i kafeen, og særlig kjellerlemmen

på kjøkkenet pleier å være av interesse. Noe sånt er det ikke så mange som har sett før, det er jo spennende så klart.

Et av høydepunktene under besøket var da nissefar tente lysene på juletreet. Når det er gammeldags jul på Valstad er alt i gammel stil, inkludert et ekte juletre med gammeldags pynt på. Og ekte, levende lys. Disse blir bare tent under disse kafebesøkene og ved et par andre anledninger, for en kort periode og under nøye overvåkning selvsagt. Blir en egen stemning av det. Sang og musikk er også en del av disse kafebesøkene, det hører med i førjulstida. Så jeg vil tro at alle som er til stede får litt bedre humør og kommer i litt mer julestemning, jeg gjorde i hvert fall det. Disse bildene er tatt 19. desember 24, som var den siste av fire dager med Gammeldags Jul dette året.

Gammeldags Jul på Valstad Café ble arrangert andre advent i år også, det er ønskelig å fortsette med dette hyggelige førjulsarrangementet som blir satt stor pris på av elever og lærere ved Skåningsrud skole. (Eller Skansen skole som den nå heter, når den har flyttet fra Fjuk til Blaker.)

Dette bildet er tatt tidlig på 60-tallet. Smia er malt grønn, og «Amerika» ligger der det nå er parkeringsplass.

Skansen og skolens historie

Foredrag av Kjell Hermann

Blaker Skanse ble etablert på 1680-tallet som en del av det norske forsvarsverket. En høstdag i 1718 ble festningen satt på prøve, da den havnet i kamp mot svenske styrker.

Over 200 år senere, i 1916, kjøpte staten eiendommen med et helt annet formål: å etablere en sentral skole for undervisning i husflid. Statens husflidskole åpnet i 1917.

I starten lå hovedvekten på snekring og kurvarbeid. Elevene bodde privat i bygda de første årene.

I 1936 ble den gamle kommandantboligen satt i stand som internat med plass til 20 elever. Her ble det også bygget peisestue, kjøkken og spisesal. Skolen ansatte også en husmor, som hadde ansvar for kjøkkenet og kjøkkenpersonalet. Elevene fikk servert frokost, lunsj, middag og kveldsmat hver dag – måltidene var viktige for både trivsel og samhold.

Ikke alle elevene – eller «Skanse-guttene», som de ble kalt – hadde råd til å reise hjem i høytidene. Da åpnet både lærerne og bygdas familier hjemmene sine.

Innenfor vollene finnes det fortsatt en historisk bygningsmasse. Artilleri-bygningen fra 1700-tallet, krutthuset fra 1759, kommandantboligen fra 1811 og smia fra 1922 ble alle vedlikeholdt og restaurert gjennom skolens drift. I nyere tid har disse bygningene fått status som fredede kulturminner.

To hus, som ble kalt «Amerika» og

«Cuba» ble oppført i 1922. Amerika var et stort lagerhus som lå rett utenfor vollen, på høyre side av veien inn mellom vollen til Skansen, der det nå er parkeringsplass. Cuba lå på motsatt side av veien og ble brukt til lagring av koks til smia. Elevenes eneste toalett befant seg i lagerhuset Amerika, og i dårlig vær kunne veien dit føles lang. Derfor sa de gjerne at de skulle gå «til Amerika» når de skulle på do. Når snøen smeltet, oppsto det flom mellom Amerika og det lille huset på andre siden av veien, og under Cubakrisen på 60-tallet ble kokshuset døpt til «Cuba».

På 1920-tallet startet elevene en vintertradisjon: Tønnestavrennet, der de kledde seg ut. Tønnestavene ble skjært ut i tre på båndsa. Det var korte ski med en reim som var spikret fast på midten og som en satte foten inn i. Denne aktiviteten fortsatte i mange år, og var en populær begivenhet for bygdefolket også.

Skolelivet på Skansen var i det hele tatt rikt på aktiviteter. Allerede i 1937 ble Skansen Idrettslag stiftet, og gressbanen for fotball ble åpnet i 1938. Det ble arrangert langrenn, hopprenn, mesterskap i pil og bue og mange av elevene deltok i Holmenkollstafetten. Skolen hadde også trimgrupper og kor – både elever, ansatte og deres barn var med.

Husflidskurs ble holdt om sommeren, og innbyggerne i bygda ble invitert til korpsstevner, korarrangementer, juletreffester og andre tilstelninger. Blaker idrettslag fikk bruke fotballbanen og arrangerte hopprenn i Skansebakken.

I mange år ble 17. mai feiret på Skansen, før feiringen ble flyttet til Haugtun skole på 50-tallet, så til Bruvoll – og senere flyttet tilbake igjen.

I 1936, da det ble internat, ble Magnus Larsen ansatt som skolens første rektor. Frem til da hadde skolen vært styrt av et styre.

Under andre verdenskrig fortsatte undervisningen. Men mange elever måtte avbryte utdanningen for å delta i krigstjeneste, og åtte av dem mistet livet. Ved siden av rundkjøringen ble det reist en minnebauta over de falne, og hver 17. mai ble det lagt ned krans. Statsminister Einar Gerhardsen besøkte skolen kort tid etter frigjøringen.

I denne perioden var Lovise Olsen husmor på skolen. Hun hadde ansvar for renhold, klesvask og ikke minst kosten. Hun sørget for næringsrik frokost, lunsj, middag og kveldsmat til elevene. Kjøkkenpersonalet besto som regel av lokale ansatte, og ved større arrangementer hjalp gjerne ektefellene til de ansatte til. Annenhver lørdag var

Teoritime. Arbeidsklær var skiftet ut med penklær, skjorte og slips. Lærer Scheldrup Fikke midt i bildet.

det kaffekalas med kaker og foredrag i peisestua – en viktig sosial møteplass for både elever, ansatte og barn som vokste opp på Skansen.

Elevene kalte frøken Olsen for «Muttern», et kallenavn som vitnet om både respekt og nærhet. Hun kjente alle og ble sett på som en mor for guttene. En av elevene, senere kjent som smeden Hans Gjertsen fra Sund i Lofoten, fortalte senere om hvordan Muttern tok vare på Skanseguttene.

Et minne han delte, handlet om da han og noen andre elever hadde vært på Holmenkollrennet. De bestemte seg for å gå fra Kollen til Østbanen gjennom slafsete snø, og ankom Skansen sent på kvelden, våte og sultne. Da de listet seg inn for å legge seg, ventet Muttern på dem i sin leilighet i kommandantboligen. Hun tok dem med inn i spisesalen og serverte middag. «Det var det beste måltidet jeg noen gang har fått» fortalte Gjertsen.

Gjertsen lærte smedkunsten på Skansen, under overlærer Georg Hermann. Senere ble Gjertsen landskjent for sine arbeider, blant annet en smidd fugl, skarven.

På 1950-tallet fikk skolen et svært godt omdømme. Samfunnet var i endring, og skolen fulgte med. Bruksgjenstander og tradisjonell husflid ble i økende grad supplert med frie og kreative oppgaver. I 1955 ble Georg Hermann ansatt som rektor.

Elevene måtte bidra til husholdningen. De deltok i både bærturer og potetpelling.

Rett etter krigen besøkte statsminister Einar Gerhardsen skolen. Rektor Magnus Larsen ved siden av.

I 1959 ble det opprettet praktisk-teoretisk kurs for utdanning av husflidslærere med spesialisering i tre eller metallarbeid. Opplæringen gikk over to skoleår, og 10 elever ble tatt inn årlig. Målet var å utdanne lærere som skulle ut i skolen og undervise i «mannlige» husflidsfag. (Den gangen var det tydelig skille mellom hva jenter og gutter skulle lære på skolen.) Elevene fikk opplæring i undervisningslære (senere kalt pedagogikk) og teoretiske fag, som kalkulasjon og teknisk tegning. Skolen krevde ikke skolepenger, men hver elev måtte utføre 80 arbeidstimer for skolen.

I 1966 fikk skolen status som egen lærerskole, med navnet Statens lærerskole i forming, Blaker. Det var mange som mente at denne utdanningen burde legges et annet sted, men etter mye lobbyvirksomhet vant skolen fram. Dette utdanningstilbudet ble veldig populært. På 1960 - 70 tallet lå søkertallene på rundt 800 personer til de 61 elevplassene. Pedagogikkfaget fikk større plass, og fagene norsk, kunst- og stilhistorie og keramikk ble innført. Et ettårig grunnkurs i tre- og metallarbeid fungerte som forkurs til lærerskolen.

I 1967 begynte de første jentene som elever ved skolen. Samfunnets syn på kjønnsroller var i forandring, og kvinnelige sløydslærere var ikke lenger så utenkelig.

Hybelbygget sto ferdig i 1969/70, med enkeltrom for 63 studenter og felleskjøkken i hver etasje. I kjelleren ble det

Fra 1967 tok også jentene plass ved høvelbenkene.

Rektorskifte i 1955. Magnus Larsen (t.v.) og Georg Hermann.

innredet et fellesrom – kalt Rollin – hvor det ble arrangert sosiale sammenkomster.

Skolen hadde mange dyktige time-lærere. Kunstneren Kristian Kildal underviste i fargelære, og sammen med lærer Gunnar Solfeldt og elevene utsmykket han blant annet Blaker kirke da den ble restaurert i 1966. Dørhåndtakene i smijern ble laget i verkstedet på skolen.

Blant timelærerne var også møbelhandler Moe fra Sørumsand, som underviste i skinn- og lærarbeid.

En annen lærer som gjorde stort inntrykk, var den danske møbeldesigneren Peder Moos. Moos var kjent for å kombinere funksjonalitet og kunstnerisk uttrykk, og arbeidene hans ble blant annet stilt ut på Museum of Modern Art i New York. I 2015 ble et av hans spisebord solgt på auksjon for over seks millioner kroner.

Da Moos underviste på Skansen, kjørte han en liten Fiat 600 fra Danmark. Med seg i bilen hadde han trematerialer som skulle brukes til undervisningen. I bilen hadde han også med seg deler som kunne settes sammen til et rundt bord og til stoler til 12 elever. På veien overnattet han i bilen. Han var iført hvit kittel, vide hvite bukser og sandaler – et uvanlig syn i Blaker tidlig på 60-tallet. Han var slank og høy, med langt grått hår – en karakter utenom det vanlige.

På slutten av 1980-tallet møtte en tidligere elev Moos igjen på toget fra Oslo. Moos var på vei til Blaker for å

Rektorskifte 1981. Per Winge (t. h.) tar over etter Georg Hermann.

besøke lærer Solfeldt, før han skulle på interrail gjennom Europa for å besøke museene som stilte ut hans arbeider. Han bar fortsatt de hvite klærne og hadde ingen bagasje. Alt han trengte var lagt i innvendige lommer i klesplaggene han hadde på seg.

I 1973 brant den historiske kommandantboligen ned til grunnen. Lokalbefolkningen stilte opp og huset elevene. Rektor fikk brannmennene til å redde et hjørne av bygningen. Dette hjørnet ble brukt som mal når arkitektene skulle gjenskape kommandantboligen. I 1977 sto en identisk ny bygning ferdig.

I 1975/76 startet et videreutdanningskurs i tegning, leire og forming. I 1976 fikk skolen status som høgskole. Også denne gangen var det stor motstand mot å plassere en høgskole i Blaker, men Skansen vant igjen fram.

I 1981 ble Per Winge ansatt som rektor. Søkertallene til faglærerlinjen holdt seg høye, 170 søkere konkurrerte om 39 plasser. Smia ble pusset opp, og fremdeles var det liv og røre på Skansen. Men stadig flere studenter bodde utenfor skoleanlegget og reiste hjem i helgene. Dette endret kulturen og det tette fellesskapet som tidligere preget hverdagen.

I 1994 ble skolen en del av Høgskolen i Akershus, og utdanningen endret fokus til produktdesign. I 2003 ble utdanningen flyttet til Kjeller, og skolen på Skansen ble lagt ned.

Skolens historie er et eksempel på hvordan tradisjon og nyskaping kan gå hånd i hånd. I nesten 90 år bidro Blaker Skanse til rekrutteringen av lærere i praktiske fag over hele landet.

Men historien slutter ikke der. Etter 2003 fikk Skansen nytt liv som arena for kunst og kultur. I dag huser området Kunstsansken, et atelierfellesskap for profesjonelle kunstnere. Med rundt 30 faste utøvere, galleri, kurs og samarbeid med Lillestrøm kommune, Blaker Skanses Venner og andre lokale aktører, føres arven fra husflidskolen og lærerhøgskolen videre.

Skansen er fortsatt et levende kultursted – med røtter tilbake til 1683.

*Kilder:
Jubileumsalbum Blaker skanse 300 år
Samtaler med tidligere elever og ansatte
Minner fra min oppvekst på Skansen*

Tønnevstävrennet var en stor begivenhet hver vinter.

Elevarbeidene ble stilt ut for sensurering i eksamensperioden. Etter sensur ble dørene åpnet for publikum. Som regel kom det flere hundre for å se utstillingen.

Skål med lokk av kobber. Laget av Kjell H mens han var elev på Skansen.

Kjell Hermann

Kjell Hermann vokste opp på Skansen, som sønn av Jenny Hermann og rektor Georg Hermann. De fleste ansatte bodde på området eller rett i nærheten, og «Skansebarna» hadde en trygg, innholdsrik oppvekst. Samholdet var godt, og det skjedde stadig noe!

Interessen for håndverk, kunst, skole og undervisning har Kjell Hermann tatt med seg gjennom livet. Da han skulle studere, var lærerutdanning på Skansen et naturlig valg, og han har vært opptatt av at praktiske fag må ha plass i skolen.

Han startet opp APO-skolen (Arbeid Produksjon Opplæring), et alternativt skoletilbud med vekt på praktisk arbeid. Det har blitt videreført og brukt flere steder i landet som et tilbud for elever både i grunnskolen og videregående. Han har vært med i flere råd og utvalg innen skoleverket, bl.a. utformingen av Reform 94. At oppfølgingstjenesten ble en lovpålagt fylkeskommunal tjeneste, bidro han sterkt til. For ham har det vært en hjertesak at alle elever skal gis muligheter til å gjennomføre et utdanningsløp.

Fra 1996 og fram til 2020, da han ble pensjonist, var han en engasjert rektor ved Sørumsand videregående skole. I denne perioden ble det reist et nytt skolebygg med moderne spesialrom for yrkesfagene. Det stod ferdig i 2003. Den vakre, gamle bygningen ble rehabilitert og danner en kontrast til den nye, samtidig som anlegget framstår som en helhet. Skolen har nå flere yrkesrettede utdanningsprogram i tillegg til studiespesialisering og tilrettelagt opplæring.

Som pensjonist har han fremdeles nok å gjøre. Han er bl.a. president i Sørumsand Rotaryklubb. Ellers er han og kona ofte på familiegården ved Arendal, og de har mye glede av barn og barnebarn.

I april i år ble det arrangert en «minnehelg» på Blaker Skanse for tidligere elever, ansatte og andre interesserte. (Se Sørums-Speilet nr. 2-2025) Her fortalte Kjell Hermann historien til skolen på Skansen.

Sørums-Speilet takker for at vi har fått lov til å gjengi foredraget. Vi takker også for utlån av bildene!

På vegne av redaksjonen: Anne-Marie Lund

En litt annen slags krigshistorie

Av Ingun Orderud

For de fleste som lever i Norge nå er 2. verdenskrig bare historie, og det vi hører om er vel krigshandlingene og alle vanskelighetene okkupasjonen førte med seg. Men livet gikk sin gang, med arbeid og fritid, både for nordmenn og de tyske soldatene som ble sendt hit. Og det er tydelig at den tyske rikskommissæren hadde omsorg for soldatene sine, for han fikk laget et spill så de hadde noe å foreta seg når de ikke sto på vakt eller foretok seg andre krigsviktige aktiviteter. Denne esken inneholder både sjakk, mølle og dam, så det burde være noe for en hver smak. En gave til de okkuperte norske områdene står det på lokket. Mine besteforeldre tok vare på et sånt spill.

Det er jo helt umulig å vite hvor mange spill som ble produsert, men med tanke på hvor mange tyskere som var i Norge, skulle jeg tro det var en god del. Ved krigens slutt var så mange som 340 000 tyske soldater her, i tillegg til 26 000 fra SS og en del sivile. Akkurat dette spillet kommer fra Trøndelag, men det er vel ikke utenkelig at også soldater stasjonert her på Sørumsand kunne fordrive kveldene med å spille sjakk.

Historien bar dette spesielle spillet er som følger: Min fars familie bodde i Drivdalen helt sør i Trøndelag, hvor min bestefar var banevokter på et forlengst nedlagt stoppested som het Stølan. Denne jernbanestrekningen var av strategisk betydning, og tyskerne passet godt på. Særlig etter at det i 1944 var flere sabotasjeaksjoner mot Dovrebanen. Den aksjonen som fant sted i Drivdalen må vel kunne betegnes som mislykka, og den eneste som omkom var en ung norsk jernbanearbeider.

Etter det holdt både tyskere og nordmenn vakt ved tunnelene, og mine besteforeldre opplevde vinteren 44 - 45 å få 2. etasje i huset sitt «okkupert» av tyske soldater. Det kom en liten gruppe av gangen som bodde der noen uker før de reiste videre, og ble erstattet av nye. De aller fleste var greie og oppførte seg pent i følge min far. Den offiseren som hadde ledelsen i jula 1944 var spesielt høflig. Han kom ned for å forsikre seg om at ikke mennene hans hadde forstyrret under julefeiringa, for de skulle ikke være til bry på noen måte. Han spanderte også på vertskapet en aldeles nydelig dessert.

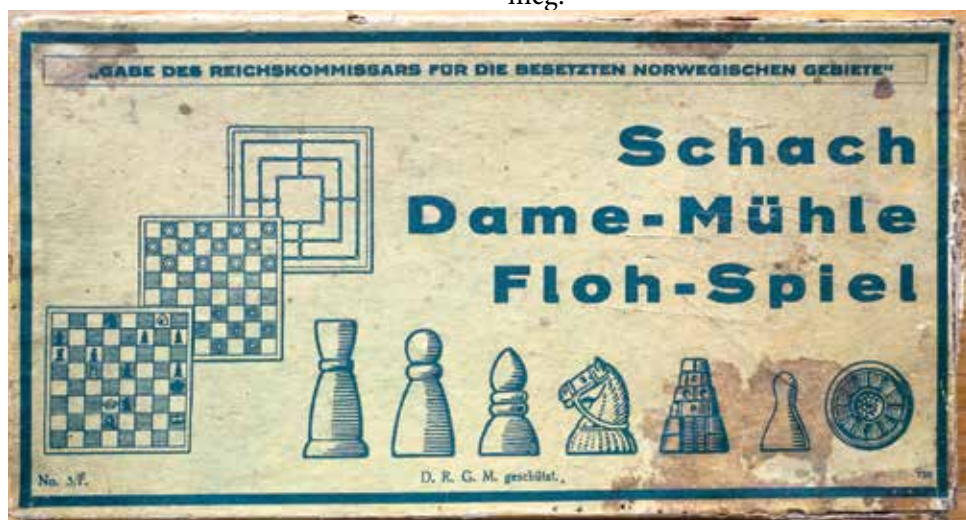
Min far, John Mork, hadde som den eneste i dalen, lært seg tysk alt før krigen. Dette fikk han bruk for denne siste krigsvinteren. Jeg kan ikke huske at han noen gang omtalte tyskerne som fiender, han lærte dem å kjenne som mennesker som alle andre. Mange var tvunget ut i en krig de ikke ønsket, og som alle på denne tida var klar over at de kom til å tape. Var det to eller flere tyskere sammen, våget de ikke si hva de mente, men på tomannshånd med pappa kunne de snakke. Sann som den unge soldaten han møtte på jernbanevakt i begynnelsen av mai. Tyskeren hadde satt fra seg geværet ved en stor stein før han kom bort til pappa, tok ham i hånda og gratulerte med at føreren var død.

Sjefen for den siste gruppa med soldater som kom til Stølan derimot, han var en ihuga nazist. Han hadde fått det for seg at han skulle forsvare denne lille biten av Norge til siste slutt. Så han satte i gang med å grave skyttergraver og bygge murer til beskyttelse rundt huset, og tok hull i kjellermuren for å få plass til et maskingevær der. Han var alt annet enn blid da kapitulasjonsordren kom pr. telefon om kvelden 7. mai, og truet med å skyte da pappa prøvde å heise det norske flagget. Neste dag hadde alle tyskerne pakket sakene sine og forlatt gården, et arbeidslag fra jernbana holdt på lenge utover

sommeren med å rydde opp etter dem. Oppdal historielag omtalte senere Stølan som det tredje rikets aller minste festning. Det eneste som nå vitner om at det har bodd folk der er ei dørhelle av stein, alle andre spor av tidligere tider er borte.

8. mai var min fars familie igjen herrer i eget hus, og det var fritt fram å heise flagget. Det var selvfølgelig ikke mulig å få kjøpt norske flagg på den tida, så min tante hadde sydd et bl.a. med bruk av stoppsignalflagg fra jernbana. Flagget bar tydelig preg av å være hastverksarbeid, men der og da var det vel ingen som tok det så nøye.

Så tilbake til dette spillet. Under lokket er det skrevet en hilsen med blyant på tysk, fra lille Werner 22 år. Hvem denne unge soldaten var og hvorfor han valgte å gi bort spillet sitt som gave da han reiste, det hører med blant de tingene som det nå er for seint å spørre om. Jeg fant spillet da jeg ryddet i uthuset som tilhørte mine besteforeldres hjem på Oppdal, og ga det og flagget videre til Oppdal museum. Bortsett fra spillbrikkene, de var tatt ut av spillet og jeg husker at jeg pleide å leke med dem når jeg var på besøk hos besteforeldrene mine. Ironisk nok fant jeg disse tyske brikkene i et treskrin med to norske flagg og den norske løve malt på lokket, og det befinner seg nå her hjemme hos meg.

Et festkledd styre tok imot gjestene: Fra venstre: Jo Øystein Nyhus, Kirsti Moen Nyhus, Mari Hannaseth Matthews, Per Inge Stykket.

Festkveld på Festiviteten

Av Anne-Marie Lund

For en flott kveld det ble da Teten på Sørumsand feiret 90-årsjubileum torsdag 23. oktober! Blaker og Sørum Historielag, Sørum Jazzklubb og Sørumsand Festivitet hadde slått seg sammen og arrangerte «Historisk kveld» med stappfull sal og stormende jubel.

Billettene var utsolgt for lengst, og folk kom tidlig for å sikre seg plass, handle i cafeen og treffe kjente. Arrangørene hadde spennende ting å by på, både et dypdykk i bilder og minner fra «gamle dager» på Sørumsand og en visekonsert til slutt. Sørum Jazzklubb hadde tatt på seg salg av vin, kaffe og kaker, dessuten lånte de ut lydanlegget sitt og en glimrende lydtekniker, Sam M. Hanjani. Mange av dem som var til stede, hadde nok gode og morsomme minner fra dette lokalet. Forventningsfull stemning boblet i salen.

Presis kl.19.00 tok en festkledd styreleder, Jo Øystein Nyhus, mikrofonen og ønsket velkommen. Han presenterte Festivitetsens styre, som alle er oldebarn av Palmer Egeberg. De tok ansvar da Festiviteten holdt på å bli nedlagt på grunn av mangel på folk i styret. Oldefaren var en av ildsjelene bak «et forsamlingshus for hele Sørumsands befolkning som skal brukes i vid forstand», slik det står i de gamle dokumentene. I 1935 sto huset ferdig, og har i alle år siden vært brukt til varierte sammenkomster. De fleste som har bodd i området, har vært innom Teten! Jo Øystein understreket at utleie er eneste inntekt, og oppfordret alle til å bruke huset.

Så overtok leder av Blaker og Sørum Historielag, Per Stykket. Han fortalte at historielaget tilbød seg å hjelpe til slik at Festiviteten kunne feire sine 90 år med en sammenkomst folk ville minnes. Per Hannaseth, mangeårig styreleder for Sørumsand Festivitet, ledet festkomiteen, som besto av folk fra Teten, jazzklubben og historielaget.

Han presenterte så Lillan og Odd Mobæk. De sto for første del av programmet: Glimt fra Sørumsands historie.

Begrepene «droner» og «kunstig intelligens» kan med rette

skape skepsis og frykt, men som med alle teknologiske nyvinninger – det kommer an på hvordan de brukes.

Mobæks bruk av dette skapte bare glede og begeistring!

Odds dronefotografier fra nåtidens Sørumsand var satt sammen med gamle bilder. Dette illustrerte Lillians interessante fortelling om Sørumsands historie fra tidlig på 1900-tallet fram til i dag. Det skapte gjenkjennelse og nostalgi hos tilhørerne og ble levende og nært.

Hun nevnte tall som viser hvordan stedet har vokst; i 1930 var det 100 hus på Sørumsand og 550 innbyggere, i 2023 var innbyggertallet blitt 5878. Noen betraktninger om bygg som var revet eller forandret til det ugjenkjennelige, hadde hun også. Særlig den gamle staselige stasjonsbygningen sammenlignet med den som står her nå, ga grunn til ettertanke. Hun viste også bilder av Sørumsand videregående skole som et eksempel på at det er mulig å ta vare på gamle, vakre bygninger samtidig som det moderne og funksjonelle bygges ved siden av.

Ett av bildene var helt fra før det ble bru over Glomma ved Bingsfoss, 17. mai 1915.

Mange mennesker står ved elvebredden og skal om bord på ferja som skal frakte dem over til Elvestad på den andre siden. Plutselig beveger de seg, og vi ser at den ene etter den andre går om bord! Er det magi? Neida, det er digital kompetanse på høyt nivå!

Følelsen av å være vitne til trolldom ble ikke mindre da Odd Mobæk viste klipp av lyd og bilder fra gamle Sørumsand -revyer.

Per Stykket (leder historielaget) og Per Hannaseth (Festivitetsens tidligere styreleder gjennom mange år) så fornøyde på at folk strømmet til jubileumsfeiringen.

Rett etter krigen ble det dannet en «dramatisk gruppe» i SIF, og de første forestillingene ble spilt i et telt. Etter hvert ble det revy på Festiviteten. Mange av tekstene i Sørumsand-revyene var signert Tor Erling Hansen, journalist og innfødt Sørumsandgutt.

Odds far, Kjell Mobæk (1916 – 1992), var en drivkraft i det lokale revy-miljøet i 40 år, og flere i salen hadde nok opplevd ham på scenen. Odd fortalte at faren var en blid og humørfylt mann også i det daglige, og at han hadde mange talenter. Han var utdannet skreddermester, var idrettsmann som i sin ungdom ble Oslo-mester i ping-pong! Han hadde trent seg opp etter en trafikkulykke der han ble svært hardt skadd, og fortsatte å løpe og gå på ski så lenge han kunne.

Dessuten tok han vare på ting, slik at Odd hadde et unikt materiale av både lydbånd og bilder helt fra 1953 og frem til jubileumsrevyen i 1967. Dette var satt sammen til en fantastisk kavalkade ved hjelp av forskjellige video-redigeringsprogrammer og KI.

Dermed ble publikum virkelig hensatt til «gamle dager», for skuespillernes munn og armer beveget seg i takt med musikken da visene ble framført. Et bilde og lydklipp fra sminkerommet var også blitt til en liten film. Tenk å få komme «backstage» i 2025 og føle på spenning og stemning slik det var den gangen!

Lokalrevyer har flest innslag som omhandler aktuelle hendelser i samtiden. Men noen klipp viste at de tenkte på fremtiden også, som i visa «Drømmen om Sørumsand» fra 1953. Her beskrives fantasien om en by der husene rager opp som skyskrapere. I det siste verset handler det om hvor stas det da blir å være gammel på Sørumsand, og her var bakgrunnen på skjermen et dronebilde av sykehjemmet

Planleggingskomiteen på ett av sine mange møter:

Fra venstre Hege Udnæs Hoel, Kari Dyrseth, Per Inge Stykket, Kirsti Moen Nyhus, Lillian Mobæk, Odd Mobæk, Per Hannaseth, Mari Hannaseth Matthews, Ågot Heramb og Jo Øystein Nyhus. Per Stykket, som også var i komiteen, har tatt bildet.

og omgivelsene i dag. Drømmen om høyhus er blitt sann!

Fremtidens fremkomstmidler ble omtalt i en vise Kjell Mobæk fremførte utkledd som dame med blond parykk, håndveske og høyhælte sko. Damen sang om sin romanse med «Lars fra Mars» som plutselig kom og like plutselig forsvant på uforklarlig vis, antagelig med en UFO.

Kjell Mobæk var dessuten en «drag-queen» forut for sin tid - i flere Sørumsand-revyer spilte han mer eller mindre flotte damer, til publikums store fornøyelse.

Morsomt var det også å se andre kjente personligheter fra Sørumsand åpenbare seg på skjermen mens de sang og gjøglet. At publikum var begeistret, er ingen overdrivelse. Da showet var over, ville applausen ingen ende ta!

Etter dette trengte forsamlingen en pause for å summe seg. Cafe Teten var igjen åpen, og folk benyttet muligheten til påfyll av mat og drikke. Og ikke minst: Å slå av en prat med venner og kjente. Etter lydnivået å dømme var stemningen munter og god!

Siste post på kveldens program var en konsert med visesangeren Frode Johansen. Konserten kalte han «... med glimt i øret», og ordspillet stemte godt. Her var fine sanger, godt gitarspill og en god dose humor. Historier fra livet som omreisende trubadur var blandet med kjente, norske viser som tilhørerne nikket gjenkjennende til. Det var bredde i reportoaret. Noe var bare gøy, som revyvisa «Han Karl Johan og jeg» av Einar Rose, noe var sårt og vakkert som Lillebjørn Nilsens «Stilleste gutt på sovesal en».

Det ble en rolig og god avslutning på en herlig kveld!

Glimt fra en Sørumsandrevy: Jim og Bill fra Sørumsand var en populær slager på 50-tallet med «radiofantomene» Kurt Foss og Reidar Bøe. Selvfølgelig ble sangen også fremført på revyscenen på Teten av lokale sjarmører.

Lillian og Odd Mobæk, historiefortellere med digitale ferdigheter i særklasse, ga publikum en gjennomgang av Sørumsands historie som sent vil glemmes.

Blide og smilende damer fra Sørumsand jazzklubb sto for salget på Cafe Teten. Her var bl.a. de lekreste kaker, og cafeen var godt besøkt både før programmet startet og i pausen.

Visesangeren Frode Johansen sørget for lun og hyggelig stemning da han avsluttet kvelden med en fin konsert.

Ringstadbakken

Guttorm Bjørnstad - tidlig med V-stil

Hoppbakker i Blaker

Av Lillian Mobæk og Ingun Orderud

Torsdag 20. november inviterte Blaker og Sørum Historielag til en kveld med bilder og historier om Blakers hoppbakker. Drøyt 60 personer hadde funnet veien til Kommandantboligen på Blaker Skanse denne kvelden, og det var et ivrig og entusiastisk publikum. Det har gjennom årene befunnet seg i hvert fall 25 hoppbakker i Blaker, og alle er nå borte. Kveldens foredrag handlet om ni av dem.

Arbeidsgruppa. Per Stykket, Odd Mobæk, Jon Wiik og Guttorm Bjørnstad har lagt ned mye arbeid for å få fram denne historien. Per og Odd har reist rundt på befaringer tidligere i år for å finne ut hvor bakkene egentlig lå, og fått god hjelp av Guttorm. Det var ikke helt enkelt, for skogen har tatt tilbake det meste. Publikum kunne bidra med en del opplysninger her. Pers far hadde skrevet mye om hoppbakkene tidligere, og Jon har skrevet boka «Limet i bygda» om Blaker IL.

Foredraget. Per og Jon var fortellere under forestillingen, og kom med mange gode historier og interessante opplysninger. Også her med mange innspill fra salen. Odd hadde laget mange videoer, og tatt dronebilder som viste hvordan områdene ser ut i dag. Dessuten hadde han brukt KI, slik at han fikk bevegelse i noen av de gamle bildene. Det var flott å se når en hopper svede nedover i lufta og tok bakken så snøføyka sto! Et annet artig bilde var en flokk karer nede i Ringstadbakken, som satt og koste seg med kaffekoppene. Plutselig reiser noen seg, de snur seg, og det ser ut som de snakker sammen, og der kommer jammen en kar fram i bildet med ei flaske. Så her ble det nok svartkopp!

Guttorm har bidratt med mange opplysninger om bakkene, bilder, artige gamle programmer med mye reklame, vært med på befarings i terrenget, og hadde også flere kommentarer på møtet. Han har vært med i idrettslaget nesten hele sitt liv, og vokste opp like ved Ringstadbakken.

Bakkeoversikt. Her er en oversikt over de ni bakkene som ble omtalt denne kvelden, med brukstid og bakkerekord:

Monsrubbakken	1925-1931	37 meter
Hellerubbakken	1929-1965	20 meter
Husebybakken 1	1934-1940	25 meter
Husebybakken 2	1925-1930	15 meter
Ringstadbakken	1931-1961	47 meter
Fjukkakken	1934-1965	25 meter
Fossumbakkene/Syltabakken	1947-1965	33,5 meter
Skansebakken	1950-1990	29 meter
Jarsjøbakken	1968-1987	63 meter

Særlig Ringstadbakken fikk bred omtale. Den var etter datidens forhold en stor bakke, og både hoppere og publikum strømmet til. Det ble også arrangert seks landsrenn her på 1930-tallet. Ekstratog ble satt opp fra Oslo til Sørumsand, hvor det korresponderte med Tertitten. Turen fra Sørumsand til Ørken, som var bakkens nærmeste stoppested, kostet på den tida 90 øre. Hoppinteressen var stor, og det var mange lovende hoppere i Blaker på den tida. Så kom krigen og ødela karrieren for de fleste.

Men interessen tok seg snart opp igjen. På 1950-tallet var det

flere store renn i Ringstadbakken, der kjente hoppere som Arnfinn Bergmann og Tormod Knutsen deltok. Publikum strømmet til!

Det ble også fortalt historier om flere av de andre bakkene. Mange av de tilstedeværende hadde selv hoppet der, eller hadde tilknytning på andre måter. Vi befant oss ikke så mange meter fra der Skansebakken sto, men den er det nå ikke noen spor etter, så vi måtte fram med et oversiktsbilde for å påvise eksakt plassering.

Den største av alle bakkene var Jarsjøbakken på Mork. Her står dommertårnet igjen, som vi kunne se på det framviste bildet, men det ble en diskusjon i salen om hvor unnarennene egentlig hadde ligget. Ingen kunne si det helt sikkert. De to siste bakkene kan man vel si ble tatt av den globale oppvarmingen. Utover 1980-tallet begynte vinter-snoen å svikte, og med den forsvant også hoppinteressen. Til slutt var bakkene så forfalne at rivning var eneste mulighet.

I Sørums-Speilet nr. 1-2016 er det en bred omtale av hoppbakker både i Blaker og resten av Sørums, med kart som viser hvor bakkene lå. Dette bladet kan lastes ned fra hjemmesiden >Sørums-Speilet.

Det var ingen kjøring til hoppbakkene den gang. Hopperne måtte gå med hoppeskia til hoppbakken, og etterpå tilbake igjen. Det var slik de fleste deltakere fra lokalområdet kom seg på skirenn den gangen.

Kvinnehopp. Kvelden ble avsluttet med noen ord om kvinnehopp. På 1930-tallet hadde landet flere gode kvinnelige hoppere, og vår lokale «Tulla» Gro Bjerke (f. 1919) var en av de beste. Hennes storebrødre Konrad og Olav trakk henne med i skibakkene, og allerede som 9-åring hoppet hun i gutteklassen. I 1931 hoppet hun både i Monsrudbakken og Ringstadbakken, og var senere prøvehopper for flere renn i distriktet. Dette vakte oppsikt, og hun var kjent langt utenfor Sørums grenser.

I 1934 åpnet hun landsrennet i Ringstadbakken foran 2000 tilskuere. I 1937 hoppet hun 45,5 meter i Rustadbakken (Haga IL), og i 1939 54,5 meter i Fetsundbakken, men falt og ødela ankelen. Krigen satte en stopper for videre karriere. Hun utdannet seg senere til sykeleier, ble gift med overstyrmann Alf Bjørkevoll, og hadde flere utenlandsopphold.

Tulla og brødrene

Bodde i Nittedal, og holdt seg aktiv helt til sin død i 2014, nesten 95 år gammel.

Ellers har det vært, som alle vel har fått med seg, en svært lang og hard kamp før kvinnene nå omsider har fått lov til å hevde seg i hoppbakken på lik linje med mennene.

Til slutt var det stor takk, applaus og blomster til Per, Jon, Odd og Guttorm. Og mer kringle og kaffe til dem som ville ha.

Arbeidsgruppa: Fra Venstre: Jon Wiik, Odd Møbæk, Per Stykket og Guttorm Bjørnstad.

Frogner gård og Frogner gamle kirke

- Historien om gården og kirka i nytt lys

Av Asbjørn Langeland

Det har bodd folk i Frogner i flere tusen år

I 2004 ble det utgitt en doktoravhandling av historikeren Knut Dørum som gir mye kunnskap om eiendomsforhold på Romerike i middelalderen. I denne avhandlingen gjør han blant annet rede for en teori om at gården Frogner var eid av Kongen og sentralgården i et godskompleks, på den tida den gamle steinkirke ble bygd.

Gamlekirke i Frogner ble bygd for over 800 år siden. Det finnes ingen skriftlige kilder som gir informasjon om hvem som bygde kirke, eller årstall for når den ble bygd. Men det finnes mange skriftlige kilder som gir kunnskap om rikshistorien for 800 år siden. Arkeologer, geologer og språkvitere har også gitt kunnskap som historikere har brukt til å danne seg et bilde av hvordan samfunnet var. Man vet derfor mye om bosetting og samfunnsstruktur på Romerike på 11-1200-tallet.

Bosettinga i Frogner er meget gammel og kan spores et par tusen år bakover. På den tida steinkirke ble bygd, eksisterte de aller fleste av de gårdene vi kjenner i dag, det vi kan kalle navnegårder. Hver enkelt navnegård (f.eks. Yssi, Børke, Mo osv.) var en samlet enhet, og på de større gårdene kunne det være flere familier som drev hver sin del. En gård ga levebrød til alle som bodde der, og bosetting utenom gårdene var det nok ikke.

Riksstyret i Norge på den tida Frogner gamle kirke ble bygd

Utviklingen av Norge til et kongerike som omfattet hele landet, var en langvarig prosess. Sentralt i denne prosessen var innføringen av kristendommen. En sier gjerne at samlinga av Norge og innføringen av kristendommen var fullført ved Olav Haraldssons fall på Stiklestad i 1030. Etter det fulgte en lang periode med konsolidering av kongemakta, og ikke minst konsolidering av kristendommen i landet. Disse to prosessene foregikk parallelt, og på mange måter var de avhengige av hverandre.

Kongemakta, riksstyret, var avhengig av representanter plassert rundt om i hele landet. (Tilsvarende i dag med politi, rettsvesen og offentlige kontorer.) For å etablere et riksstyre la kongene under seg mange gårder eller deler av gårder, såkalt krongods som kongens representanter fikk disponere. De største og mest sentrale ble kongsgårder. På kongsgårdene styrte kongens lendemenn. Lendemennene var høytstående personer som hadde fått gården til disposisjon mot å verne landefreden og administrere et landområde på vegne av kongen.

I tida før rikssamlingen hadde det vært småkonger og lokale stormenn (høvdinge) som hadde maktposisjonene i sine distrikter. Nå gikk mange av disse inn i kongens tjeneste og ble lendemenn. De viktigste blant lendemennene var sysselmennene. De var kongens forlengede arm og var øverste myndighet i et større distrikt, f.eks. Romerike. Sysselmennene hadde stort tjenerskap og væpnede menn i sin tjeneste. For å opprettholde slike embeter trengtes det betydelige inntekter, og sysselmennene ble store godseiere. Et eksempel på det er Sudrheimsgodset (Sørumsgodset).

Når kongen, sysselmenn og andre representanter for riksstyret

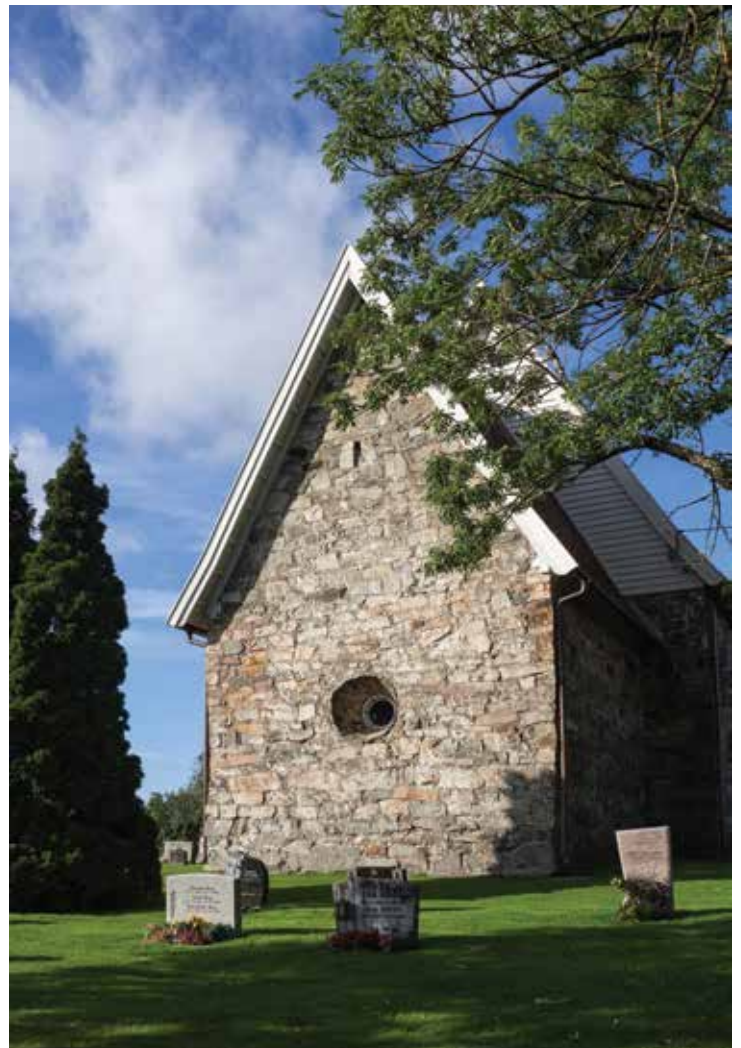

Foto: Ingun Orderud

reiste rundt om i landet for å innkreve skatter og avgifter, løse tvister m.m., hadde de med seg store følger. Både folk og hester skulle ha mat og opphold der de kom, såkalte veitsler, og det var forvalterne på kongens eiendommer som hadde ansvaret. En enkelt gård, selv om den var stor, kunne ikke makte den store byrden som veitslene medførte. Gårder som kongen eide, fikk derfor spesiell status i ei grend eller et bygdelag der flere gårder hadde plikt til å betale avgifter (naturalier), og i tillegg plikt til arbeidsinnsats. Den som disponerte gården etter fullmakt fra kongen, ble en mektig mann i lokalsamfunnet. Da kongemakta styrket seg fra midten av 1000-tallet, førte dette til at mange odelbønder mistet råderetten over eiendommene sine. Kongemakta sammen med stormenn i byene og godseiere på landet ble eiere av gårdene, og bøndene ble leilendinger. Etter en tid ble mange av de gårdpartene som kongen og stormennene eide, overført til kirken.

Kirken som maktfaktor i samfunnet

Samtidig med at kongemakta styrket sin posisjon og grep direkte inn i det lokale styresystemet, vokste kirken fram som en betydelig maktfaktor. Historien forteller at det ofte var maktkamp mellom kongemakta og kirkens ledere, biskopene. Kong Sverres kamp mot biskopene på slutten av 1100-tallet satte varige spor.

I 1152/53 ble Nidaros erkebispedømme opprettet, og dette økte kirkens makt og prestisje.

En kjenner til ca. 1300 kirker fra middelalderen. De fleste var bygd i tre, forfalt og ble revet, unntatt 29 stavkirker som er bevart. Men det ble også bygd steinkirker. I middelalderen ble det bygd 300 steinkirker i Norge, de fleste av dem i en periode på ca. 100 år (1150 – 1250). Av disse er fortsatt 159 kirker og tre kapeller i bruk. Sørums kirke og Frogner gamle kirke er to steinkirker fra denne perioden. Ellers er steinkirkene fordelt over hele landet, den nordligste er Trondenes kirke ved Harstad. Stortinget har vedtatt at alle steinkirkene skal være i god stand til Stiklestad-jubileet i 2030.

Å bygge en steinkirke var en krevende prosess. Det krevde en betydelig organisasjon for å få tak i rett type stein, få den bearbeidet, få den fram til byggeplassen og reise bygget. I Norge var det på 1100-tallet ingen kunnskap om å bygge store hus med stein.

Det er lite man vet om byggingen av den enkelte kirke. Nøyaktig årstall for bygginga er ukjent, og vi vet lite om hvordan arbeidet var organisert. Men vi vet at den katolske kirken i Norge hadde sterke bånd og utstrakt kontakt til utlandet. De norske biskopene og andre kirkelige ledere hadde fått utdanning utenlands, og dette preget utviklingen av kirken her i landet. Når den store byggeboomen kom omtrent samtidig med opprettelsen av erkebispedømmet, skyldes det at erkebiskopen og de øvrige biskopene ønsket kirker av samme type som man hadde ellers i Europa. Biskopene tok derfor initiativ til å få utenlandske kirkebyggere til Norge.

Oslo bispesete ble etablert i 1050, og hundre år seinere ble Hamar bispedømme opprettet. Tidlig på 1100-tallet fikk Oslo sin første domkirke, Halvardskatedralen. Da Oslo-bispen reiste sin katedral, ble steinhuggere og murere hentet inn fra utenlandske katedraler, og de lærte opp norske håndverkere til å mure med stein i mørtel.

Frogner gamle kirke, og de andre steinkirkene på Romerike, er bygget med kalkstein. Kalkstein finnes ikke på Romerike, og den som er brukt her, har kommet fra Hedmark eller vestsida av Oslofjorden. Antakelig ble steinblokkene hugget til ved kalksteinsbruddet og fraktet til byggeplassen. Dette var mange hundre år før det ble kjøreveier i Norge, så transporten må ha foregått med slede på vinterstid. Kulturminneforskeren Håkon Christie skriver at det må ha vært et nesten overmenneskelig slit å reise steinkirkene.

Plasseringen av steinkirkene forteller en del om hvem som sto bak byggingen. Mange av kirkene står på eiendommer som tilhørte kongen (krongods), andre ble bygd på adelige setegårder. En kan regne som sikkert at det var kongen eller godseiere som ga grunn til kirken, mens biskopen organiserte arbeidet.

Å drive ei kirke var heller ikke en bagatell. Kirka skulle ha prest og presten hadde tjenere. Dette krevde både en gård til presten og tilgang på forsyninger. Kirkene skulle ofte ta imot veifarende, bl.a. pilegrimer. Når erkebispen eller andre biskoper var på reise, hadde de også krav på veitsler, og det var gårder i nærheten som hadde plikt til å sørge for dette. Skriftlige kilder viser at kirkene etter hvert fikk andel i mange gårder, og dermed faste inntekter i tillegg til tiende som alle i sognet måtte betale. I mange tilfeller hadde kongen overført deler av krongodset til kirken, enten som hele gårder eller som gårdparter. Vi vet f.eks. at gården Frogner fullt og helt ble liggende under Hamar bispestol.

En teori om gården Frogner og Frogner kirke i middelalderen

Det har vært en vanlig oppfatning at Frogner kirke var ei gårdskirke tilhørende gården Frogner, og at det var en mektig og velstående bonde på Frogner som bygde kirka. Dette kan en lese i et hefte om kirka, og jeg har selv brukt dette i foredrag om Frogners historie. Flere historikere har imidlertid vist at denne fortellingen om den gamle kirkas opprinnelse må være feil.

Dr. teol. Hallgeir Elstad skriver at i tida etter Olav den hellige «vart landet delt inn i sokn, om lag slik vi finn det i dag». En regner med at det var omtrent 150 mennesker pr. kirke, og ved hver kirke skulle det være en prest. Inndelingen i sogn ble fullført i tida etter 1100. Dette var en følge av at tienden ble innført. Denne skatten skulle hver gård betale til sin kirke, og det ble da viktig å holde orden på hvilke gårder som skulle betale til den enkelte kirke. Disse gårdene utgjorde et sogn. En må ut fra dette regne med at det gamle Gauteid (dagens Frogner) var et sogn med egen kirke på slutten av 1100-tallet, og det blir da ikke riktig å si at Frogner gamle kirke var ei gårdskirke.

Historieprofessor Knut Dørum har i sin doktoravhandling om Integreringen av Romerike i det norske rikskongedømmet i perioden ca. 1000-1350 gjort rede for at det fantes mange gods-komplekser rundt om på Romerike. Et godskompleks besto av en sentralgård som kunne tilhøre kongen eller en høytstående godseier. Rundt denne sentralgården lå det flere gårder som betalte avgifter og hadde plikter overfor verdslige og geistlige myndigheter. Mange av disse godskompleksene er kjent fra skriftlige kilder.

Dørum skriver at det er sannsynlig at gården Frogner var gammelt krongods på den tida kirka ble bygd. Han skriver videre at det er sannsynlig at kongemakta hadde lagt under seg flere av gårdene rundt Frogner, og at noen av dem seinere ble gitt som gunstbevisninger til stormenn som kongen på den måten knyttet til seg.

I hundreårene som fulgte, var ingen av gårdene Frogner, Yssi, Myrer, Børke, Mo, Melvold og Eisval eid av bøndene som drev dem. Bortsett fra Frogner, var alle disse gårdene delt opp i parter med forskjellige eiere. Flere parter i disse gårdene tilhørte Frogner kirke, andre parter tilhørte Halvardskirken i Oslo, geistlige embetsmenn eller verdslige stormenn. Om det var kongen eller verdslige godseiere som ga parter i disse gårdene til kirkene, vet man imidlertid ikke.

Gården Frogner ble ikke delt mellom flere partseiere. Den var en samlet enhet som var eid av kongen, og seinere gitt til Hamar bispestol. Da kirka ble reist på denne gården, er det sannsynlig at presten og hans tjenere bodde her og disponerte gården. Frogner har aldri hatt egen prestegård eller kappelangård.

Kilder:

Dørum, Knut: Romerike og riksintegreringen. Universitetet i Oslo 2004.

Cristie, Håkon: Kirkebygging på Romerike i middelalderen, i Romerike Historielag Årbok XIX; 1998.

Elstad, Hallgeir: Kristningsprosessen og den norske kyrkja i mellomalderen. «-«

Wikipedia og Store norske leksikon.

Katta og musa

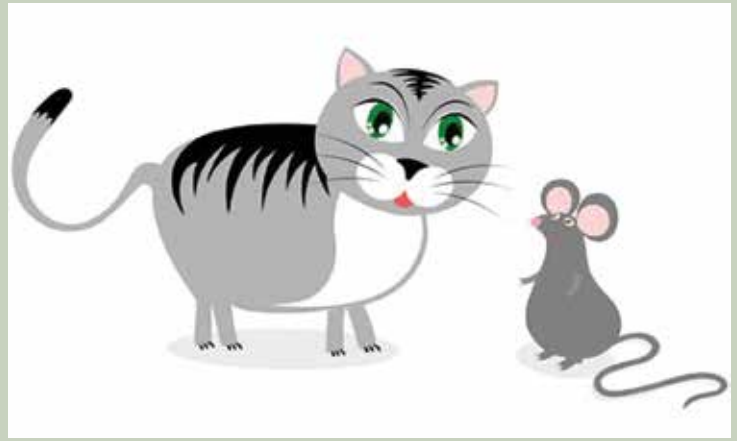
Ved Randi Fjørstad

Denne høsten har det vært museinvasjon – og man skjønner jo godt at musa liker seg bedre innendørs når kulda setter inn. Denne søte lille regla fant jeg i boken «Anna Monrads fortellinger».

Anna Monrad het Anna Marie Petersen som pike. Hun vokste opp på husmannsplassen Tangen i Nes, sammen med sin bestemor Inger Marie Hansen. Hun kom fra Lørenfallet i Sørums, og var veldig flink til å fortelle eventyr. Som voksen skrev Anna ned en rekke eventyr, fortellinger og regler som hun husket bestemoren fortalte henne som lita jente. Da hadde Anna bodd i Amerika i mange år, gift med Trygve Monrad Hansen. Selv etter drøyt 20 år borte fra Norge skrev hun ned alt på sin gamle dialekt. Til sammen sendte hun hjem 130 fortellinger, viser, stubber og regler, bl.a. denne om «Katta og musa»:

Så softe je gølvvet, sa musa
Og reinere vart det, sa katta
Så fant je en skjelling, sa musa
Så rikere vart du, sa katta
Så kjøfte je et stykke flesk, sa musa
Så svalt du itte da, sa katta
Så la je det på gloa for å steike det, sa musa
Så brann du deg itte da, sa katta
Så kom en fugl og tok det frå meg, sa musa
Så tar je deg, sa`a katta

Konklusjonen må kanskje bli «bedre med katt enn med musefelle».

Anna Monrads fortellinger er til salgs hos Blaker og Sørums Historielag.

Boken ble utgitt etter initiativ fra Romerike Historielag og Gamle Hvam museum i 2017. Astrid Ruud Skedsmo har vært redaktør, Liv-Heidi Fresterud, design, og den er nydelig illustrert av Kjersti Vatnan Ekman.

Foto: Ingun Orerud

Nytt medlem?

Eller medarbeider i redaksjonen?

Vi ønsker oss begge deler. Lille Even på bildet er alt en ivrig leser av Sørums-Speilet. Akkurat dette bladet ble lest i stumper og stykker, men så får vi tro at historieinteressen også ble vakt.

Her i historielaget ønsker vi oss nye medlemmer i alle aldre. Å spre kunnskap om lokal historie er viktig, og kan godt starte tidlig, noe samarbeidet mellom historielaget og Den Kulturelle Skolesekken er et godt eksempel på.

Vi sender en stor takk til alle som har sendt oss stoff til bladet gjennom året. Vi setter pris på innspill, enten det er ferdig skrevne tekster eller ideer til ting vi kan skrive om. Alle historier trenger ikke være lange og innholdsrike, korte små snutter er også svært velkomne.

Kan du tenke deg å bli med i redaksjonen, så meld deg snarest til en av oss.

Telefonnummer og e-poster finner du på side 3.

**REDAKSJONEN ØNSKER ALLE
GOD JUL**

Takk til våre sponsorer:

interoptik

Nordfonna

Fokus Butikksenter, 1920 Sørumsand
Telefon: 63 86 60 70. E-post: nordfonna@interoptik.no
www.interoptik.no
Åpningstider: 10 – 20 (18)

Økland

X+IDE

xide.no

BYGDESERVICE

Aurskog SPAREBANK

**Velkommen til lokalbanken
for hele Romerike**

Telefon: 63 85 44 40

Aurskog, Bjørkelangen, Jessheim, Sørumsand, Årnes

Sørums Begravelsesbyrå Nilsen as

Etabl. 1947

Besøk oss på www.nilsengravferd.no
Tlf: 63 82 88 80

registrert installatør

T&B Hansen

Installasjon AS

Ta vare på bilen din

**- VASK
BILEN
HOS OSS!**

Velkommen!

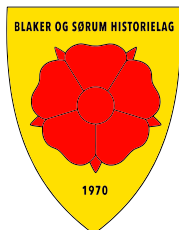
CIRCLE K SØRUM
TLF 63 86 80 50

CIRCLE K

Romerike Sparebank

// For deg og lokalmiljøet
rsbank.no

SØRUM-SPEILET

RETURADRESSE:
BLAKER OG SØRUM
HISTORIELAG
POSTBOKS 82
1924 SØRUM

ISSN 1894-8154

Jakten på Fortiden

Av Tom-Arne Ullersmo

Vektlodd

I forrige nummer skrev jeg litt om bøttelodd, eller bøttevektlodd som det også heter. Denne gang vil jeg vise frem en annen type vekt, et vektlodd.

Vektloddene ble brukt til å måle masse og er ofte laget av messing. De kunne være stemplet med tall som anga vekten, slik at man kunne se verdien. De ble ofte solgt i sett med forskjellige verdier, slik at man hadde et utvalg for ulike målinger.

Helt tilbake til Haakon den femtes tid (1270-1319) er det funnet vektlodd. Men den gangen så de annerledes ut, gjerne formet som en hest. I Norden er det funnet ca. 100 slike vektlodd (flest hester, men også okser og bukker). De fleste av dem er funnet i Øst-Norge. Ett er funnet i England. Et kjent funn er Labohesten, laget i bronselegering, funnet på Labo i Son i 2006.

Funnet av vektloddet på bildet er gjort på Mo gård i Frogner i 2015. Vi ser tydelig tallet 8 på undersiden av loddet (bilde t.h.) Dette vektloddet antas å være fra 1800-tallet.